

***Kvalita života
v českých rodinách***

***Proměny české společnosti
2015–2016***

STEM MARK
MARKETINGOVÝ VÝZKUM JE DIALOG

Proměny české společnosti: České panelové šetření domácností 2015–2018

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

září 2017

Hlavní závěry

- Ve zprávě jsou srovnávány vybrané ukazatele kvality života v domácnostech partnerů/manželů bez dětí a čistých úplných a neúplných rodinách (tj. v rodinách nežije žádná další osoba kromě rodičů a dětí). Zařazeny jsou pouze domácnosti, v nichž alespoň jeden partner/rodič dosahuje věku 18 až 55 let.
- S největšími obtížemi hospodaří osamělí rodiče s alespoň jedním dítětem do 18 let v domácnosti. S většími nebo menšími obtížemi hospodaří celkem dvě třetiny z nich. Osamělí rodiče s dětmi do 18 let jsou také vystaveni největšímu riziku, že nebudou schopni zaplatit v termínu za bydlení nebo splátku půjčky na nákup zboží.
- Svě bydlení vlastní nebo mají v družstevním nájmu tři čtvrtiny sledovaných domácností. Nejméně vlastníků a družstevníků je mezi domácnostmi, které hospodaří s velkými obtížemi (43 %). Naopak ve skupině domácností, které nemají problémy vyjít se svým příjmem, dosahuje podíl vlastníků a družstevníků 80 %.
- Zatímco své bydlení vlastní nebo má v družstevním nájmu 60 % rodičů-samoživitelů s dětmi do 18 let, v úplných rodinách s dětmi do 18 let je to 80 %. V případě rodičů-samoživitelů není nižší podíl vlastnického bydlení výsledek vlastní preference, ale nepříznivější ekonomické situace. Tyto domácnosti dokonce hodnotí vlastnické bydlení pozitivněji než ostatní druhy rodin.
- Největší bydlení měřeno počtem obytných místností a velikostí podlahové plochy na osobu mají partnerské/manželské domácnosti bez dětí (1,6 místnosti a 47 m²). V přepočtu na osobu mají naopak nejméně obytných místností a podlahové plochy úplné rodiny s dětmi do 18 let (0,9 místnosti a 30 m²). Vztaheno k počtu potomků v domácnosti však nejmenší bydlení připadá na neúplné rodiny s dětmi do 18 let (1,9 místnosti a 53 m²).
- Nejvyšší náklady na bydlení v přepočtu na dospělého (avšak bez započítání dospělých dětí) platí neúplné rodiny s dětmi do 18 let a dále neúplné s dospělými dětmi. V partnerských domácnostech a úplných rodinách s dospělými dětmi představují výdaje na bydlení 50 % částky, kterou platí neúplné rodiny s dětmi do 18 let. V neúplné rodině připadá na placení nájmu jak absolutně, tak proporcčně vyšší částka než v ostatních typech domácností.
- Většina dospělých je spokojena se svým bydlením. Na stupnici od 1 do 7, kde 1 znamenalo „velmi nespokojený(á)“ a 7 „velmi spokojený(á)“, daly svému bydlení 5 a více bodů čtyři pětiny dospělých (83 %). Se svým bydlením jsou nejméně spokojeni rodiče-samoživitelé s alespoň jedním dítětem do 18 let. 5 bodů a více pro hodnocení spokojenosti vybralo 70 % z nich, tedy o 10 procentních bodů méně než v ostatních typech domácností. Rodiče-samoživitelé s dětmi do 18 let hodnotí hůře jak své bydlení celkově, tak jsou méně spokojeni s jeho velikostí (počet obytných místností a podlahová plocha), kvalitou i lokalitou.
- Úroveň celkové životní spokojenosti je mezi dospělými ze zkoumaných typů domácností vysoká. Na stupnici od 0 do 10, kde 0 značí naprostou nespokojenost a 10 naprostou spokojenost, zvolilo 7 a více bodů 70 % dospělých. Nejméně spokojeni se životem jsou lidé žijící v domácnostech, které hospodaří s velkými obtížemi – 7 a více bodů k hodnocení své spokojenosti vybrala polovina (48 %) dospělých z těchto domácností. Ještě důležitější pro životní spokojenost než ekonomická situace domácnosti je však zdraví.
- Nejnižší míru spokojenosti se životem vykazují rodiče z neúplných rodin. Svě spokojenosti zde přidělila 7 a více bodů přibližně polovina rodičů (48 % v domácnostech s dospělými dětmi a 55 % s dětmi do 18 let). Naopak mezi obyvateli partnerských domácností a úplných rodin s dětmi do 18 let takto odpověděly téměř tři čtvrtiny (72 %).
- Čtyři pětiny (81 %) dospělých ze sledovaných domácností mají dle svých slov výborné, velmi dobré nebo dobré zdraví. Jako průměrné popisuje své zdraví 15 % dospělých a jako špatné ho hodnotí pět lidí ze sta. Šest lidí ze sta pak v každodenním životě značně omezuje dlouhodobý zdravotní problém, další čtvrtina pocituje určité omezení.
- Zdraví dospělých zaznamenává zásadní propad v domácnostech, které hospodaří s velkými obtížemi. Průměrné nebo špatné zdraví v nich mají dle svých slov čtyři desetiny (43 %) dospělých, zatímco v domácnostech hospodařících snadno nebo velmi snadno je to jedna desetina. Nejlepšímu zdraví se těší dospělí z úplných rodin s dětmi do 18 let. Pro své zdraví zde vybrala hodnocení výborné nebo velmi dobré polovina (48 %) otců a matek a také se v této skupině setkáme s nejmenším podílem osob s dlouhodobým zdravotním omezením.

- Rodičům-samoživitelům hrozilo v roce 2015 vyšší riziko nezaměstnanosti než dospělým z úplných rodin a partnerských domácností (7 vs. 4–5 %). Lze to přičítat především skutečnosti, že rodiči jsou v neúplných rodinách z 90 % ženy, kterým hrozí nezaměstnanost více než mužům ve všech typech domácností.
- U dvou třetin (67 %) pracujících odpovídá týdenní pracovní doba jejich představám – ve své práci si nepřejí odpracovat ani více, ani méně, ale stejně hodin. Méně by si přály odpracovat tři desetiny (29 %) lidí a více hodin by rádi pracovali jen zhruba čtyři ze sta. Přání pracovat méně hodin se na úkor preference zachovat současnou pracovní dobu zvyšuje při prodlužující se týdenní pracovní době. Méně si přeje pracovat zhruba desetina (12 %) lidí, kteří odpracují maximálně 30 hodin týdně, ale dokonce 50 % těch, kteří prací stráví 46 a více hodin týdně.
- Většina lidí je se svojí prací spokojená. Na stupnici 1 až 5, kde jednička znamenala spokojenost a pětka nespokojenost, zvolily jedničku nebo dvojku dvě třetiny (68 %) dotazovaných. Střední známku vybrala čtvrtina (23 %) a zbylých 9 % se přiklonilo k nejhorším dvěma známkám.
- Spokojenost s prací dosahuje nižších hodnot mezi pracovníky na nekvalifikovaných pozicích. To mimo jiné souvisí se skutečností, že spokojenost klesá, pokud mají lidé pocit, že jsou pro svoji práci překvalifikovaní. V celku pracujících se 31 % domnívá, že má pro svoji práci vyšší kvalifikaci, než je potřeba. Mezi pomocnými a nekvalifikovanými pracovníky je to ale polovina.
- Třetina (35 %) pracujících se domnívá, že je kvůli práci velmi nebo spíše ohroženo jejich zdraví. Tato obava je rozšířenější mezi lidmi pracujícími 46 a více hodin týdně. Častěji se objevuje mezi pracovníky obsluhy strojů a montéry, řemeslníky a opraváři i pracovníky ve službách a prodeji, kde ji vyjadřuje přibližně polovina osob.
- Pětina pracujících zažila v posledním roce nadměrné starosti či stres kvůli hrozbě propouštění a ztráty zaměstnání. 15 % dospělých si dělalo starosti kvůli bezpečnosti práce, nehodám nebo zraněním v zaměstnání a více než polovina (50 %) zažila nadměrné starosti či stres kvůli příliš mnoha požadavkům nebo příliš mnoha pracovním hodinám. Výskyt těchto stresorů se výrazně liší podle typu zaměstnání a s výjimkou obav ze ztráty zaměstnání je vyšší mezi osobami s delší pracovní dobou.
- Pětina (20 %) pracujících zmeškala v posledním roce nějakou rodinnou událost kvůli práci nebo čtvrtina (27 %) kvůli ní nebyla schopna vykonávat v obvyklém rozsahu své povinnosti v domácnosti. Naopak více než desetina pracujících zkrátila v posledním roce kvůli rodině pracovní dobu (13 %) nebo odmítla pracovat přesčas (16 %). Konflikt mezi prací a rodinou v těchto podobách řeší ve větším rozsahu muži než ženy.
- Pracovní doba delší než 9 hodin denně zdatelně zvyšuje riziko konfliktu mezi pracovním a rodinným životem. Zároveň s výskytem konfliktu pracovního a rodinného života klesá spokojenost s prací. Samotná délka pracovní doby však s pracovní spokojeností nesouvisí.
- Obtíže se sladěním pracovního a rodinného života nejčastěji zažívají rodiče z úplných a neúplných rodin s alespoň jedním dítětem do 18 let v domácnosti. Nejméně často mají tyto zkušenosti se vzájemným omezováním práce a rodiny rodiče žijící s dospělými dětmi v úplných i neúplných rodinách.
- Dospělí ve sledovaných domácnostech mají týdně 37 hodin volného času. Na ženy přitom připadá méně volného času než na muže, zvláště v úplných rodinách s dětmi do 18 let (o 5,5 hodin týdně méně než muži). Ženy si ve větším rozsahu než muži přejí mít více času samy pro sebe, zvláště v úplných rodinách s dětmi do 18 let. Mužům naopak chybí více čas pro rodinu, opět zvláště v úplných rodinách s dětmi do 18 let. Čas pro rodinu ve zvýšené míře schází dospělým s dlouhou pracovní dobou.
- Děti ve věku 10 až 17 let z neúplných rodin jsou o něco méně spokojeny se životem než děti z úplných rodin. Tyto rozdíly jsou však poměrně malé a zmizí, pokud zohledníme ekonomickou situaci domácnosti. Děti z neúplných rodin jsou také v menší míře spokojeny se svým prospěchem, školou, kam chodí, i rodinou. Zatímco rozdíly ve spokojenosti s prospěchem je možné vysvětlit pomocí nižšího průměrného vzdělání rodičů v neúplných rodinách, rozdíly ve spokojenosti se školou i rodinou přetrvávají, i když přihlédneme k dalším faktorům. Platí však, že rozdíly mezi dětmi z úplných a neúplných rodin jsou poměrně malé.
- Děti z neúplných rodin méně pomýšlí na dosažení vysokoškolského vzdělání. Pokud však srovnáme děti rodičů se stejnou úrovní vzdělání, rozdíly mezi dětmi z úplných a neúplných rodin mizí.

Úvod

Partnerský a rodinný život doznal v posledních desetiletích řady změn. Ve srovnání s obdobím před rokem 1990 spolu páry žijí déle beze sňatku nebo do manželství nevstupují vůbec a více manželství končí rozvodem. Rodí se méně dětí, zvyšuje se věk partnerů při narození dítěte a přibýlo bezdětných mužů a žen. Složení českých domácností se tak proměnilo. Kleslo zastoupení rodin s více než dvěma dětmi, a naopak přibýlo domácností jednotlivců, domácností partnerů bez dětí i neúplných rodin, v nichž s dětmi žije jen jeden rodič.

Tento vývoj provází řada diskusí o budoucím směřování rodiny a otázky vyvolává samotná podstata a role rodiny v moderní společnosti. Shoda panuje na tom, že postavení rodiny má být chráněno a posilováno. Mnohem méně jasné je však to, jaké všechny formy rodinného soužití mají být podporovány a jakým způsobem. Rozhodnutí v této oblasti mají značný význam, protože jsou svázány mimo jiné s budoucím populačním vývojem, podobou důchodového systému, vztahy mezi generacemi či ekonomickou konkurenceschopností země. Změny ve složení domácností také přirozeně znamenají, že dnešní děti a mladí lidé vyrůstají v odlišných rodinných podmínkách než předchozí generace. Přitom platí, že mnohdy nepříznivá životní situace narůstající části domácnosti, neúplných rodin, dává potenciálně základ budoucím společenským nerovnostem.

Zhodnocení současné situace české rodiny není možné bez znalosti životních podmínek a kvality života v jednotlivých typech domácností. Tato zpráva sleduje různorodá měřítka kvality života dospělých i dětí ve vybraných typech rodin s pomocí dat z prvních dvou ročníků čtyřletého panelového výzkumu domácností s názvem Proměny české společnosti.

Kvalita života je velmi široký pojem, který zahrnuje jak objektivní životní podmínky (například příjmová situace domácnosti), tak subjektivní hodnocení a pocity (například celková spokojenost se životem). Tato zpráva pracuje s řadou rozmanitých ukazatelů od ekonomické situace po spokojenost a množství volného času, aby zobrazila život rodin z různých hledisek. Umožňuje tak určit, jaké jsou problémové oblasti a rizikové faktory pro různé typy domácností.

Při interpretaci údajů je třeba nezapomínat, že rozdíly mezi členy různých typů domácností mohou vznikat jako důsledek příležitostí a omezení plynoucích z života v těchto domácnostech, ale také že předchozí životní možnosti a zkušenosti ovlivňují to, jaké formy rodiny lidé sami vytváří. Současná kvalita života tak může být výsledkem vlastností jednotlivců, které existovaly ještě před vstupem do daného typu rodiny. Z tohoto důvodu je v mnoha případech obtížné rozlišit, do jaké míry lze kvalitu života přičítat typu rodiny (například skutečnosti, že v rodině chybí jeden rodič) a do jaké míry charakteristikám jejích členů (například vzdělání rodičů) nebo domácnosti jako celku (například životní úroveň v ekonomickém smyslu). Kvalitu života různých typů rodin je proto třeba vnímat v souvislosti jak se samotnou formou domácnosti, tak se složením jejích členů.

Sledované typy rodin

Tato zpráva se věnuje ukazatelům kvality života tří vybraných typů domácností v České republice, a to:

- manželské a nemanželské páry bez dětí,
- domácnosti tvořené jedním rodičem s dítětem/děťmi,
- domácnosti tvořené oběma rodiči (manželé či partneři) s dítětem/děťmi.

Domácností se rozumí jednotlivec nebo skupina osob, které společně žijí a společně hospodaří, tedy sdílí náklady na hrazení potřeb domácnosti. Rodiči se rozumí jak biologický otec a biologická matka, tak rodiče nevlastní, adoptivní či pěstouni.

Domácnosti s dětmi jsou dále rozděleny podle věku dětí na ty, v nichž žijí jen dospělé děti, a na domácnosti s alespoň jedním dítětem mladším 18 let.

Cílem zprávy je především porovnat život dospělých a dětí v úplných a neúplných rodinách, tedy rodinách tvořených oběma nebo jen jedním rodičem. Domácnosti tvořené manželským či nemanželským párem bez dětí umožňují provést další úroveň srovnání, které vypovídá podrobněji o úrovni života rodičů.

Domácnosti jednotlivců a domácnosti tvořené dalšími členy (např. rodiče a jejich děti žijící v jedné domácnosti s babičkou) jsou z analýzy vyloučeny, protože představují z hlediska kvality života specifické formy soužití (soužití s další osobou může být dáno spíše ekonomickou nutností, než vlastní preferencí), jimž je třeba věnovat samostatnou pozornost. Z úplných a neúplných rodin jsou tedy analyzovány jen tzv. čisté úplné a neúplné rodiny.

Z důvodu zachování srovnatelnosti jednotlivých typů domácností se zpráva omezuje jen na dospělé osoby z domácností, v nichž je alespoň jeden představitel (tj. partner z partnerských domácností nebo rodič z úplných a neúplných rodin) ve věku od 18 do 55 let. Protože se řada ukazatelů kvality života vyvíjí v závislosti na věku a zároveň se s věkem mění složení domácnosti, mohly by být závěry pro celou populaci dospělých zavádějící. Výsledky týkající se dospělých členů domácnosti se vztahují pouze k rodičům, nikoli k dospělým dětem v domácnosti.

Využitá data

Údaje v této zprávě vycházejí z prvních dvou ročníků výzkumu Proměny české společnosti. Jedná se o čtyřleté panelové šetření domácností, v němž jsou během let 2015 až 2018 s ročním rozestupem opakovaně dotazovány české domácnosti ohledně životních podmínek v oblasti práce, vzdělání, rodinného života, zdraví či trávení času.

Vzorek, který v prvním roce (2015) zahrnoval 5 159 domácností, byl vybrán vícestupňovým náhodným stratifikovaným výběrem z domácností po celé české republice s návratností 40 %. Data byla sbírána od 7. července do 10. listopadu kombinací osobních rozhovorů s tazatelem, samostatného vyplňování dotazníků respondenty a dotazování po internetu. Druhého ročníku (2016) se zúčastnilo 80 % domácností z prvního roku. Sběr dat proběhl od 20. června do 30. října.

Data byla pro analýzu dovažována, aby byla zajištěna reprezentativita z hlediska pohlaví, věku, vzdělání a kraje bydliště.

Základní údaje o domácnostech

Z partnerských domácností a čistých úplných a neúplných rodin se skládá 71 % celkového vzorku domácností z prvního ročníku výzkumu Proměny české společnosti. V roce 2015 podle výzkumu tvořili 28 % českých domácností manželé či partneři bez dětí, desetinu (10 %) představují čisté neúplné rodiny a třetinu (33 %) čisté úplné rodiny.

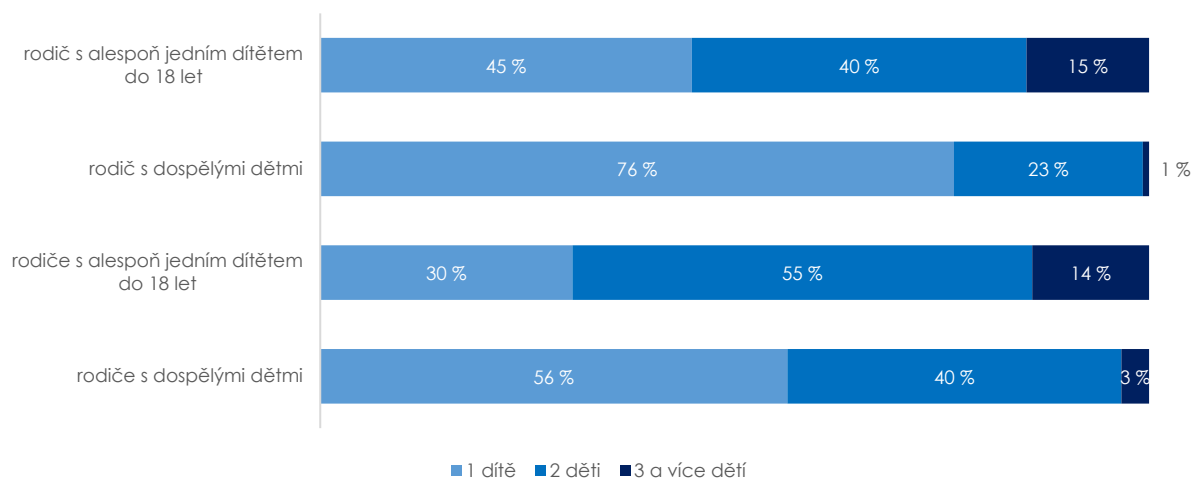
Domácnosti, na něž se zaměřuje tato zpráva, tedy partnerské domácnosti a čisté úplné a neúplné rodiny s alespoň jedním představitelem ve věku od 18 do 55 let, pak v tomto roce představovaly necelou polovinu (46 %) všech českých domácností. Z těchto domácností tvoří 50 % úplné rodiny s alespoň jedním dítětem do 18 let, 22 % domácnosti partnerů/manželů bez dětí, 14 % úplné rodiny s dospělými dětmi, 9 % neúplné rodiny s alespoň jedním dítětem do 18 let a 6 % neúplné rodiny s dospělými dětmi.

Průměrný věk mužů a žen v partnerských domácnostech dosahuje 44 let. V čistých neúplných rodinách, kde žádnému dítěti není méně než 18 let, činí průměrný věk rodičů 49 let, v úplných rodinách 51 let. V čistých neúplných rodinách s alespoň jedním dítětem mladším 18 let je rodičům v průměru 41 let, v úplných rodinách 39 let.

V neúplných rodinách představují 90 % rodičů ženy.

V úplných rodinách s alespoň jedním dítětem mladším 18 let žijí s rodiči nejčastěji dvě děti (56 % těchto domácností). V necelé třetině (30 %) je potomek jeden, ve zbývajících 14 % tři a více. V ostatních typech rodin se naopak nejčastěji setkáme s jedním dítětem. Ve 45 % neúplných rodin s alespoň jedním dítětem do 18 let žije s rodičem jeden potomek, ve 40 % dva a ve zbývajících 15 % tři a více.

Počet potomků podle typu rodiny (n = 2 389 domácností, 2015)

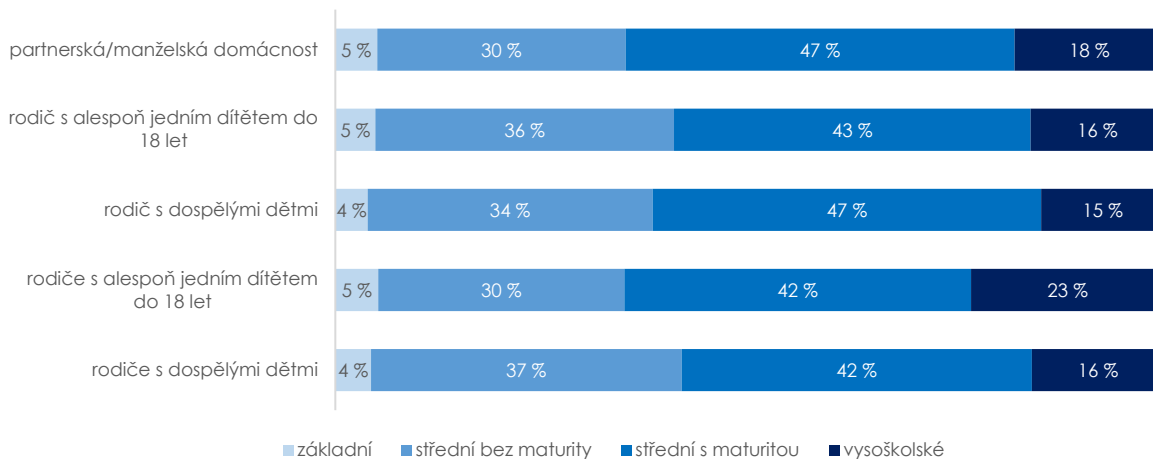

Děti starší 18 let v úplných a neúplných rodinách tvoří z 55 % žáci a studenti, 37 % se řadí k zaměstnancům nebo živnostníkům, zbylí dospělí potomci jsou převážně nezaměstnaní nebo v invalidním důchodu.

Dospělí z partnerských/manželských domácností nejsou nutně bezdětní, pouze nežijí ve společné domácnosti s dětmi. Žádné dítě nemá 54 % osob z partnerských domácností, ostatní mají alespoň jednoho potomka žijícího mimo domácnost.

Nejvyšší úroveň vzdělání dosahují partneři a rodiče v úplných rodinách s dětmi do 18 let. Téměř čtvrtina rodičů (23 %) v úplných rodinách dosáhla vysokoškolského vzdělání, v partnerských domácnostech necelá pětina (18 %). Nejnižší podíl vysokoškoláků a naopak největší zastoupení rodičů se základním nebo středním vzděláním bez maturity je v neúplných rodinách a úplných rodinách s dospělými dětmi (cca 40 % rodičů se základním nebo středním bez maturity a 16 % s vysokoškolským vzděláním).

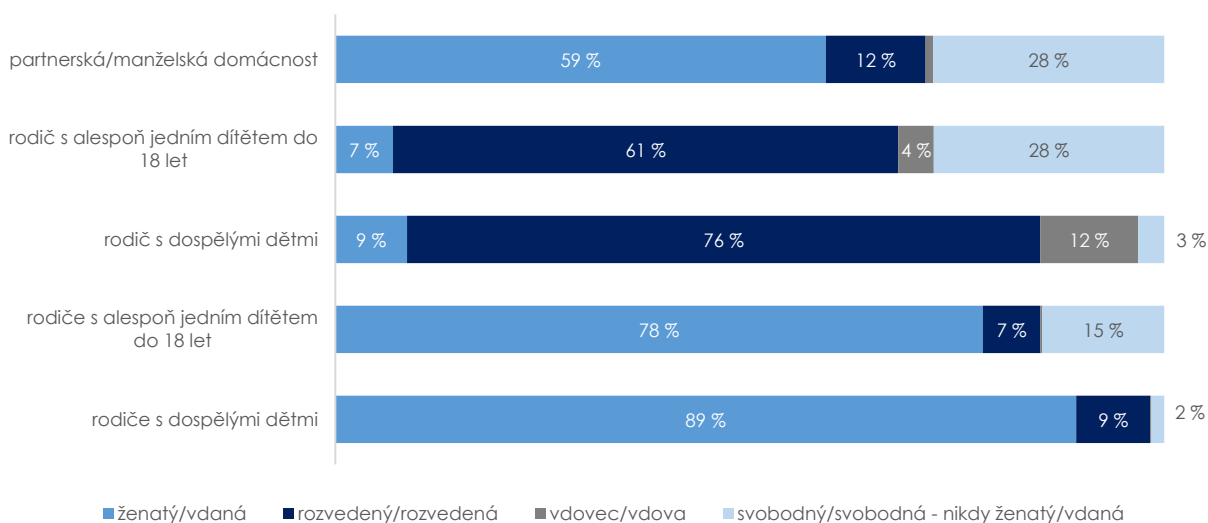
Vzdělání partnerů a rodičů podle typu domácnosti (n = 4 152 osob, 2015)

V domácnostech tvořených párem žije 40 % dospělých s partnerem či partnerkou a 60 % s manželem či manželkou. V úplných rodinách s dětmi do 18 let jsou rodiče sezdaní ve více než třech čtvrtinách případů (78 %), v úplných rodinách s dospělými dětmi dokonce v 89 % případů.

Tři čtvrtiny rodičů (76 %) v neúplných rodinách s dospělými dětmi jsou rozvedení, mezi rodiči v neúplných rodinách s dětmi do 18 let je rozvedených 60 % rodičů. V neúplných rodinách s dospělými dětmi je rodič častěji ovdovělý ve srovnání se samoživiteli s dětmi do 18 let (12 vs. 4 %). Samoživitelé a samoživitelky s dětmi do 18 let jsou naopak mnohem častěji svobodní (bez žádného předchozího sňatku), více než čtvrtina z nich (28 %), zatímco ve druhém typu neúplné rodiny jen 3 %.

Rodinný stav partnerů a rodičů podle typu domácnosti (n = 4 146 osob, 2015)

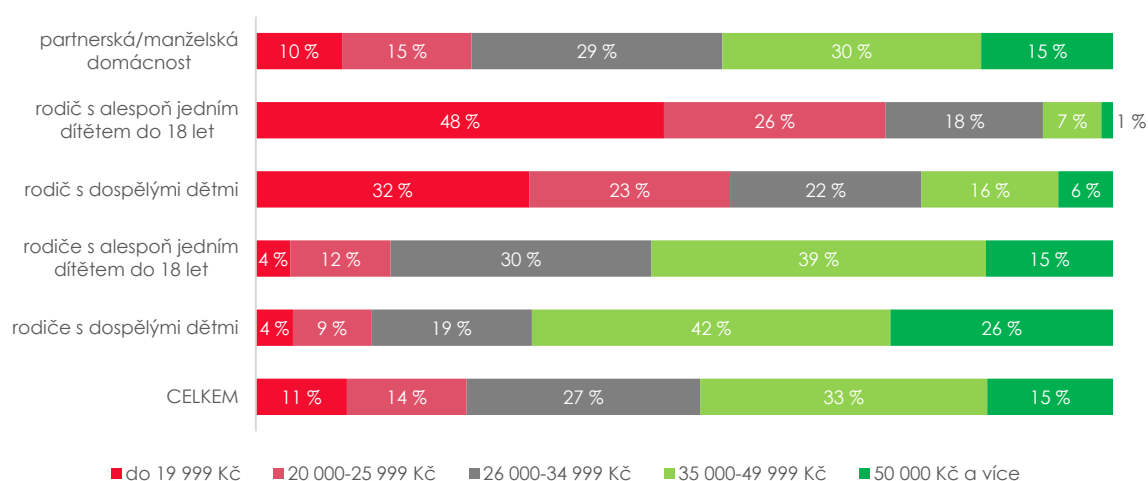

Ekonomická situace

Ekonomická situace domácnosti se odvíjí zejména od ekonomické aktivity jejích členů, výše jejich výdělku a příjmů ze sociálních dávek, a je pro ni proto určující složení domácnosti. Přítomnost druhého rodiče vytváří základní předěl v životní úrovni zkoumaných typů rodin. Ze srovnávaných typů domácností žijí v nejhorsích ekonomických podmínkách osamělí rodiče s dětmi, zejména samoživitelky a samoživitelé s dětmi do 18 let.

V roce 2016 pobírala desetina (11 %) sledovaných typů domácností ve vzorku výzkumu Proměny české společnosti celkový čistý měsíční příjem menší než 20 000 Kč. Podíl těchto domácností je nejvyšší mezi neúplnými rodinami. Téměř polovina domácností (48 %), které tvoří jeden rodič s alespoň jedním dítětem do 18 let, má celkový čistý měsíční příjem nižší než 20 tisíc Kč. Pokud v domácnosti žijí s rodičem jen dospělé děti, je situace o něco příznivější, avšak s touto částkou měsíčně hospodaří stále třetina těchto rodin (32 %). Naopak mezi domácnostmi obou rodičů nedosáhnou na celkový čistý měsíční příjem nad 20 tisíc Kč jen 4 rodiny ze 100.

Celkový čistý měsíční příjem podle druhu domácnosti (n = 1 684 domácností, 2016)

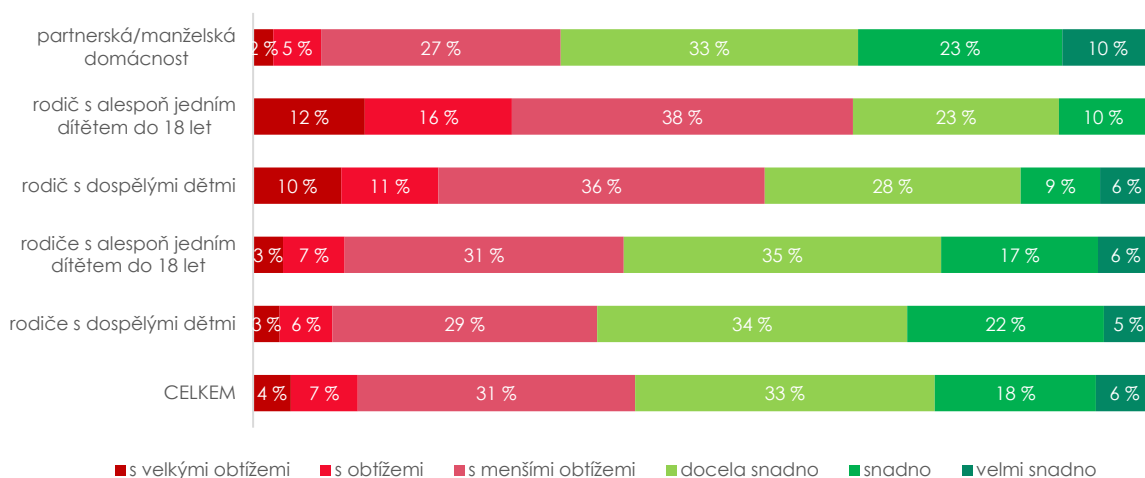
Třebaže uvedené údaje umožňují provést základní srovnání domácností, nevypovídají o reálné životní úrovni, protože nezohledňují výši výdajů. Úplné rodiny mají k dispozici vyšší celkový příjem, musí jej ale využít k zajištění potřeb většího počtu členů domácnosti. Životní náklady se dále liší i mezi domácnostmi se stejnou velikostí (například z důvodu odlišné výše nájmného) a dvě stejně početné domácnosti se stejnou výší příjmů tak ke svému provozu mohou vyžadovat jiné množství finančních prostředků.

Domácnosti v roce 2016 hodnotily, do jaké míry se jim daří vycházet se svým celkovým měsíčním příjmem. Více než polovině (58 %) domácností se daří hospodařit docela snadno, snadno nebo velmi snadno. Zbývajících 42 % domácností hospodaří s většími nebo menšími obtížemi.

Dvě třetiny (67 %) domácností, které tvoří jeden rodič s alespoň jedním dítětem do 18 let, mají větší či menší potíže vyjít se svým celkovým měsíčním příjmem. Oproti jiným skupinám domácností hrozí v neúplných rodinách především zvýšené riziko hospodaření s velkými obtížemi (desetina těchto domácností).

Obtíže s měsíčním hospodařením potkávají více než polovinu (57 %) domácností osamělých rodičů s dospělými dětmi. Těžkosti vyjít s příjmem jsou v rodinách tvořených oběma rodiči méně časté. Setkávají se s nimi dvě pětiny (41 %) úplných rodin s dětmi do 18 let a 38 % úplných rodin s dospělými dětmi. Ještě o něco lépe se daří partnerským domácnostem. Problémy s měsíčním hospodařením řeší třetina z nich (34 %).

Hospodaření s měsíčním příjmem podle druhu domácnosti (n = 1 814 domácností, 2016)

Čtyři pětiny domácností (80 %) s čistým měsíčním příjmem do 20 000 Kč hospodaří s obtížemi. Při příjmu od 20 000 do 25 999 Kč vychází s rozpočtem s určitými obtížemi dvě třetiny domácností (65 %), při příjmu od 26 000 do 29 999 Kč má potíže 46 % domácností. Domácnosti s vyššími příjmy hospodaří většinou bez obtíží. Docela snadno, snadno nebo velmi snadno hospodaří 69 % domácností s celkovými příjmy od 35 000 do 49 999 Kč a téměř 90 % domácností s příjmy nad 50 000 Kč.

Při čistém příjmu do 20 000 Kč měsíčně hospodaří s obtížemi čtyři pětiny všech rodin s dětmi. O něco lépe se v tomto pásmu daří partnerským domácnostem. Při tomto příjmu s obtížemi hospodaří „jen“ 73 % domácností partnerů/manželů bez dětí. Uvnitř vyšších příjmových pásem se vždy o něco lépe daří partnerským domácnostem než ostatním a neúplným rodinám mírně lépe než úplným rodinám. Například v příjmové kategorii od 20 000 do 25 999 Kč měsíčně hospodaří s obtížemi 63 % neúplných rodin s dětmi do 18 let a 71 % úplných rodin s takto starými dětmi.

Pětina (20 %) domácností tvořených jedním rodičem s dětmi do 18 let nebyla během posledního roku schopná zaplatit v termínu některou z plateb za bydlení. Stejná situace potkala více než desetinu (13 %) osamělých rodičů s dospělými dětmi. Mezi ostatními druhy domácností neměly alespoň jednu na zaplacení bydlení v termínu 5 až 8 domácností ze sta. Osm ze sta rodin s jedním rodičem a dětmi do 18 let mělo v posledním roce více než dvouměsíční zpoždění s platbou nájmu či hypotéky. U ostatních domácností to bylo 1 až 3 ze sta.

Ačkoli mezi všemi druhy sledovaných domácností je podobný podíl těch, které splácí půjčky na nákup zboží či služeb (25 až 32 %), problémy s jejich splácením potkávají výrazně častěji domácnosti osamělých rodičů. Pětina (20 %) domácností jednoho rodiče s dětmi do 18 let, které splácí úvěr na nákup zboží, nebyla v posledním roce schopná zaplatit nějakou splátku v termínu. Stejný problém mělo 12 % domácností jednoho rodiče s dospělými dětmi. U ostatních typů domácností nebylo splátku schopno zaplatit 2 až 8 domácností ze 100.

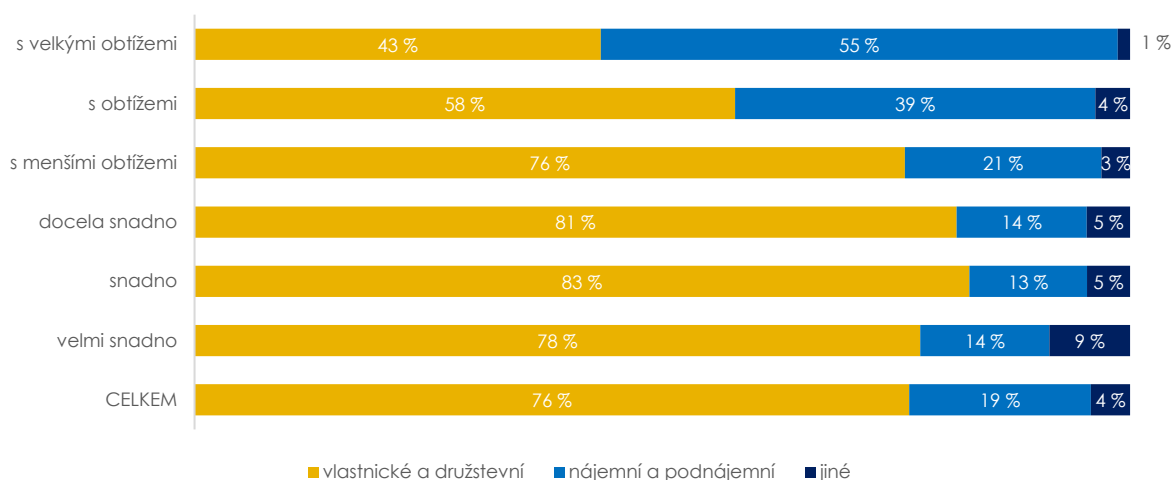
Bydlení

Ze sledovaných typů domácností žijí tři čtvrtiny (76 %) ve vlastnickém či družstevním bydlení, pětina (20 %) v nájemním či podnájemním bydlení (soukromé i obecní/státní nájmy) a zbylá 4 % v ostatních typech bydlení (např. poskytnuté zdarma příbuznými mimo domácnost).

Vlastnické bydlení je běžnější v obcích menší velikosti. V obcích do tisícovky obyvatel žije 88 % domácností ve vlastnickém či družstevním bydlení a 7 % má bydlení nájemní. Ve městech s více než 100 tisíci obyvateli patří mezi vlastníky či družstevníky dvě třetiny domácností (68 %) a tři desetiny (29 %) jsou v nájmu.

Podíl vlastnického a družstevního bydlení je nejnižší ve skupině domácností, které vycházejí se svým příjmem s velkými obtížemi či obtížemi. Zatímco své bydlení vlastní či má družstevní podíl dohromady polovina (52 %) těchto domácností, mezi rodinami hospodařícími se svým příjmem docela snadno, snadno a velmi snadno je celkem 80 % vlastníků či družstevníků.

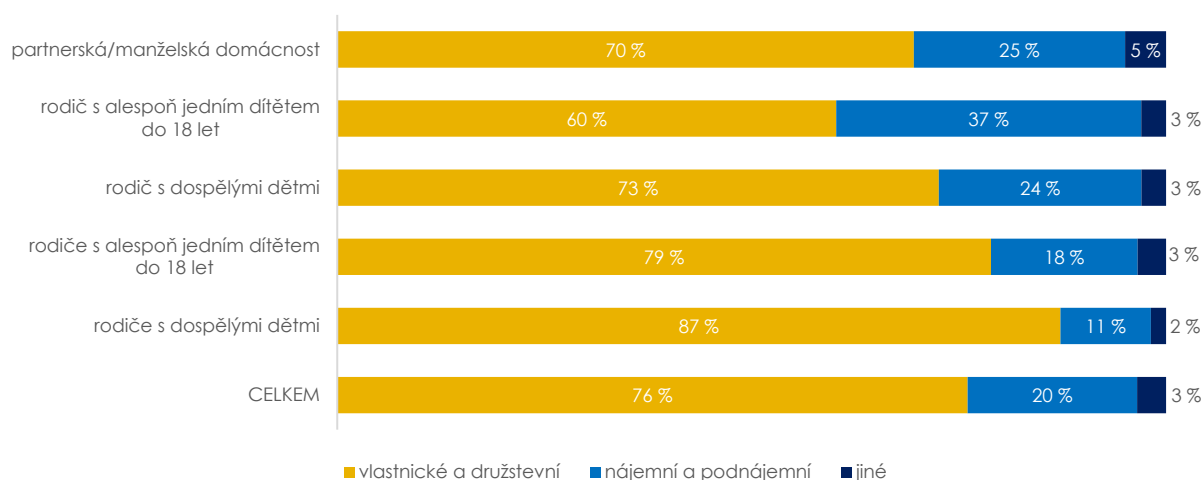
Právní důvod užívání bydlení podle hospodaření domácnosti (n = 1 814 domácností, 2016)

Vlastnické či družstevní bydlení obývají nejméně často neúplné rodiny, nejrozsáhlejší je naopak skupina vlastníků a družstevníků mezi úplnými rodinami s dospělými dětmi. Zatímco ve vlastním či družstevním bydlení žije 60 % osamělých rodičů s dětmi do 18 let, mezi úplnými rodinami s dospělými dětmi je to 87 %.

Značná souvislost mezi typem domácnosti a vlastnictvím bydlení nasvědčuje, že vyšší podíl nájemního bydlení v neúplných rodinách není důsledkem vlastní preference, ale nepříznivé ekonomické situace, která nedovoluje pořídit si vlastní bydlení. Odpovídá tomu i skutečnost, že vlastnické bydlení je zvláště v neúplných rodinách s dětmi do 18 let vnímáno ještě jako více žádoucí než v jiných typech domácností. S výrokem, že bydlet ve vlastním je vždy lepší než bydlet v nájmu, rozhodně souhlasí dvě třetiny (65 %) rodičů-samoživitelů s dětmi do 18 let, zatímco v ostatních typech domácností je to vždy 55 %. Přibližně čtyři desetiny (41 %) rodičů-samoživitelů jsou také rozhodně přesvědčeny o tom, že žít ve vlastním je pro každého splněný sen, zatímco v jiných typech domácností rozhodně souhlasí zhruba tři desetiny (32 %). Rodiče-samoživitelé jsou také ve větší míře přesvědčeni o tom, že bydlení ve vlastním přináší významnou úsporu nákladů. Rozhodně s tím souhlasí 38 % dospělých z neúplných rodin, zatímco v jiných domácnostech se míra rozhodného souhlasu pohybuje kolem 25 %.

Právní důvod užívání bydlení podle domácnosti (n = 2 385 domácností, 2015)

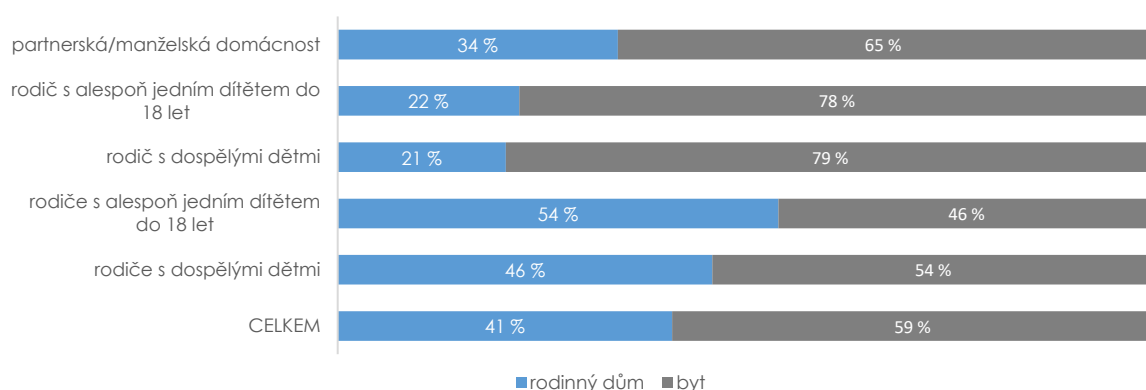

42 % domácností vlastníků a družstevníků splácí půjčku na pořízení či rekonstrukci bydlení. Hypotékou jsou v největší míře zatíženy úplné rodiny s alespoň jedním dítětem do 18 let. Půjčku na pořízení či rekonstrukci současného bydlení splácí polovina (52 %) vlastníků nebo družstevníků z této skupiny domácností. Nejmenší podíl domácností splácejících hypotéku je mezi úplnými a neúplnými rodinami s dospělými dětmi (v obou typech přibližně 26 % vlastníků či družstevníků). Z partnerských domácností splácí půjčku třetina (33 %) vlastníků/družstevníků a v neúplných rodinách s dětmi do 18 let je to 39 %. V přepočtu na dospělé osobu zbývá nejvyšší částku hypotéky splatit v neúplných rodinách s dětmi do 18 let.

V partnerských domácnostech a úplných rodinách se hůře hospodaří těm vlastníkům či družstevníkům, kteří splácejí půjčku na pořízení nebo rekonstrukci současného bydlení. V partnerských domácnostech hospodaří s obtížemi 40 % splácejících, zatímco 26 % těch, kteří nesplácejí, v úplných rodinách s dětmi do 18 let je to 44 vs. 32 %. Naopak v neúplných rodinách jsou obtíže běžnější v domácnostech, které hypotéku nesplácejí. Nasvědčuje to skutečnosti, že v neúplných rodinách na hypotéku dosáhnou jen ty nejlépe ekonomicky zajištěné domácnosti, u nichž splácení neznámá takovou zátěž pro měsíční hospodaření, zatímco v ostatních typech domácností si ji mohou dovolit i ti, kteří splátky pocítí výrazněji.

Jednotlivé druhy rodin se liší také v tom, zda obývají rodinný dům nebo byt. Více než polovina (54 %) domácností tvořených oběma rodiči s dětmi do 18 let žije v rodinném domě, zbylý podíl domácností žije v bytech. Rodinný dům naproti tomu obývá jen pětina neúplných rodin a třetina (34 %) partnerů žijících bez dětí.

Typ bydlení podle typu domácnosti (n = 2 387 domácností, 2015)

Zatímco více než dvě pětiny domácností obou rodičů žijí v rodinném domě v osobním vlastnictví, mezi domácnostmi jednoho rodiče s dětmi do 18 let to není ani jedna pětina (17 %).

Nejvíce obytných místností¹ v přepočtu na osobu mají k dispozici partnerské domácnosti. Na člena domácnosti zde v průměru připadá 1,6 obytné místnosti. Následují neúplné rodiny s dospělými dětmi (1,4 obytné místnosti na osobu), úplné rodiny s dospělými dětmi (1,2) a neúplné s dětmi do 18 let (1,1). Nejmenší počet obytných místností na osobu vykazují úplné rodiny s dětmi do 18 let, kde na jednu osobu připadá méně než jedna obytná místnost (0,9). Situace se promění, pokud přepočteme obytné místnosti na počet potomků v daných typech rodin. Z tohoto pohledu si nejhůře vedou neúplné rodiny s dětmi do 18 let.

Podobně si sledované typy domácnosti vedou z hlediska plochy bydlení přepočtené na osobu. Největší podlahová plocha² připadá na osobu v partnerských domácnostech (47 m²), naopak bydlení úplných a neúplných rodin s alespoň jedním dítětem do 18 let nabízí v přepočtu na osobu přibližně 30 m². V přepočtu na potomky si opět nejlépe vedou úplné a neúplné rodiny s dospělými dětmi a nejmenší plocha připadá na potomka v úplných rodinách s dětmi do 18 let.

Počet obytných místností a podlahová plocha v přepočtu na osobu, na potomka
a absolutně (n = 2 389 domácností, 2015)

	obytných místností na osobu	obytných místností na potomka	obytných místností celkem	podlahová plocha na osobu	podlahová plocha na potomka	podlahová plocha celkem
partnerská/manželská domácnost	1,6	-	3,1	47,2 m ²	-	94,4 m ²
rodič s alespoň jedním dítětem do 18 let	1,1	1,9	2,8	30,4 m ²	53,2 m ²	78,7 m ²
rodič s dospělými dětmi	1,4	2,7	3,0	40,4 m ²	77,2 m ²	88,3 m ²
rodiče s alespoň jedním dítětem do 18 let	0,9	2,2	3,6	30,3 m ²	69,2 m ²	115,6 m ²
rodiče s dospělými dětmi	1,2	3,0	3,9	36,2 m ²	94,3 m ²	123,3 m ²
CELKEM	1,2	-	3,4	35,4 m ²	-	107,3 m ²

¹ Nepočítá se samostatná kuchyň, koupelna, záchod, předsíň, sklep, spíž a ostatní příslušenství.

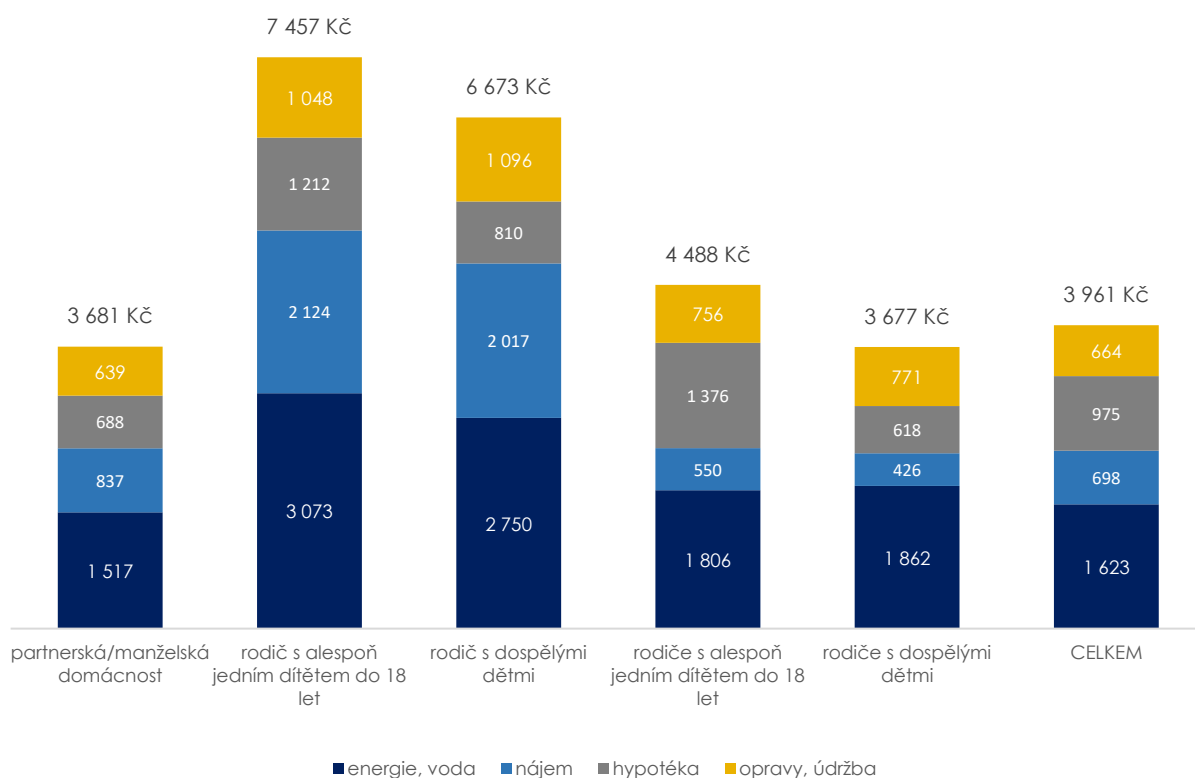
² Zahrnuje se plocha obytných místností, ale také příslušenství (kuchyň, koupelna, záchod, šatna, spíž), sklepa, garáže, balkónu, terasy, předsíně atd.

Měsíční náklady na bydlení (zahrnující platby vody a energií, nájem, splátky hypotéky či úvěrů na bydlení, opravy a údržbu)³ v přepočtu na dospělé osobu s výjimkou dospělých dětí⁴ jsou nejvyšší v neúplných rodinách s dětmi do 18 let, v průměru zhruba 7 460 Kč na měsíc. Druhými nejvyššími měsíčními náklady na bydlení jsou zatíženi osamělí rodiče žijící s dospělými dětmi (přibližně 6 670 Kč měsíčně), dále úplné rodiny s dětmi do 18 let (4 480 Kč). Následují partnerské domácnosti a úplné rodiny s dospělými dětmi. Partnerské domácnosti a úplné rodiny s dospělými potomky tak v přepočtu na hlavu platí poloviční náklady na bydlení ve srovnání s neúplnými rodinami s dětmi do 18 let. Výdaje úplných rodin s dětmi do 18 let představují v přepočtu na dospělého 60 % částky vynakládané osamělými rodiči s dětmi do 18 let.

Neúplné rodiny vynakládají v porovnání s úplnými více než dvojnásobný podíl z celkových nákladů na bydlení na nájem (30 vs. 12 %). Úplné rodiny s dětmi do 18 let naopak dávají proporčně vyšší částku na splátky hypotéky (30 %, zatímco v ostatních typech rodin se částky pohybují mezi 12 až 19 % z celkových nákladů).

V neúplných rodinách jsou vyšší náklady na nájem způsobeny jednak vyšším podílem nájemníků než mezi ostatními typy rodin, jednak vyšší částkou nájemného. V přepočtu na partnera/rodiče se v neúplných rodinách vynakládá měsíčně na nájem přibližně 5 000 Kč, zatímco v partnerských domácnostech a úplných rodinách s dětmi do 18 let je to zhruba 2 500 Kč, v úplných rodinách s dospělými dětmi pak 2 300 Kč.

Měsíční výdaje na bydlení v přepočtu na dospělé členy domácnosti (n = 2 389 domácností, 2015)

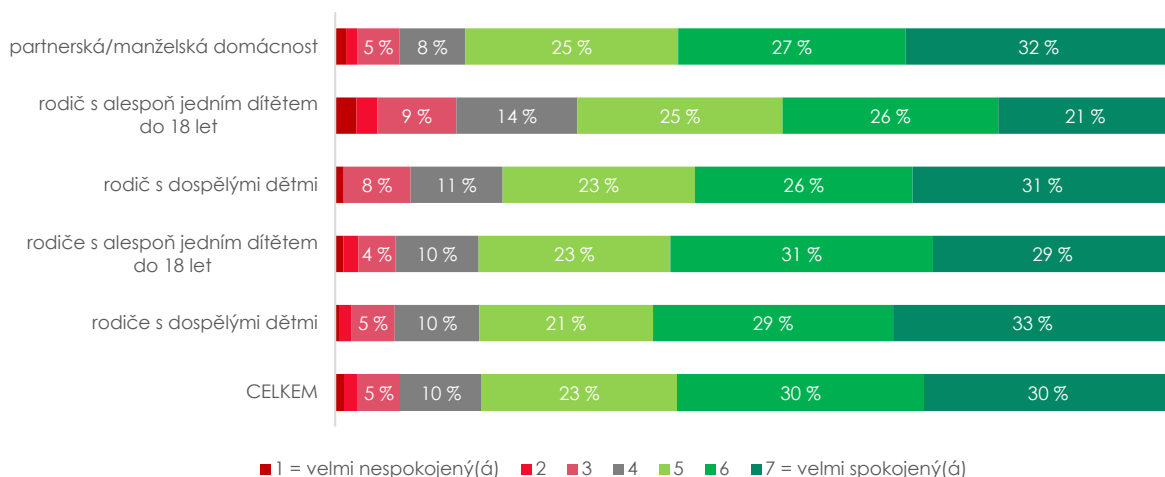
³ Pokud daná domácnost neplatí určitou položku (např. vlastníci neplatí nájem), je u těchto domácností v dané položce započítána nulová částka. Průměrná částka vynakládaná na nájem tak například neodpovídá průměrnému nájmu, ale je nižší, protože řada domácností nájem neplatí.

⁴ Náklady na bydlení nejsou rozloženy také na dospělé děti, protože mnoho z nich není dosud ekonomicky aktivní.

Mezi členy zkoumaných domácností převažuje spokojenost s bydlením. Na stupnici od 1, která značila velkou nespokojenost, a 7 znamenající velkou spokojenost, dalo méně než 8 % jednotlivců 3 a méně bodů a průměrné bodování dosáhlo hodnoty 5,6. Se svým bydlením jsou spokojenější vlastníci oproti nájemníkům, lidé obývající rodinný dům ve srovnání s obyvateli bytů a spokojenost roste rovněž s velikostí bydlení.

Nejmenší průměrná spokojenost panuje v domácnostech jednoho rodiče s dětmi do 18 let, v nichž udělilo svému bydlení 5 a více bodů 71 % rodičů. V ostatních typech rodin je celková spokojenost s bydlením srovnatelná a 5 a více bodů v nich udělilo 80 až 84 % dospělých.

Spokojenost s bydlením podle typu domácnosti (n = 2 871 osob, 2015)

S počtem pokojů ve svém bydlení jsou nejméně spokojeni osamělí rodiče s dětmi do 18 let. Velmi nebo spíše spokojeni jsou dvě třetiny z nich (68 %). V domácnostech obou rodičů s dětmi do 18 let vyjadřují spokojenost s počtem pokojů tři čtvrtiny dospělých (77 %). Ve zbývajících typech domácností je míra spokojenosti podobná (pohybuje se kolem 86 %). Podobných hodnot dosahuje i úroveň spokojenosti s rozlohou bydlení v jednotlivých typech rodin.

Skutečnost, že míra spokojenosti s počtem obytných místností a rozlohou bydlení je v neúplných rodinách s dětmi do 18 let nižší než v úplných rodinách, je překvapivá ve světle toho, že v přepočtu na osobu je průměrné bydlení těchto rodin srovnatelné a v případě obytných místností si dokonce neúplné rodiny vedou lépe. Spokojenost rodičů se tak pravděpodobně odvozuje spíše z prostoru dostupného pro jejich děti, protože nejmenším průměrným počtem pokojů a obytnou plochou na potomka se vyznačuje bydlení neúplných rodin.

S kvalitou bydlení jsou nejméně spokojeni oba typy neúplných rodin. Velmi nebo spíše spokojeni jsou tři čtvrtiny (76 %) rodičů z těchto domácností. V partnerských domácnostech a úplných rodinách se spokojenost s kvalitou bydlení pohybuje kolem 85 %.

Spokojenost s lokalitou bydlení je napříč domácnostmi velmi podobná. Velmi nebo spíše spokojeno je s ní 89 % dospělých. Od této hodnoty se odchyľují neúplné rodiny s dětmi do 18 let, kde je spíše nebo velmi spokojených 83 % rodičů.

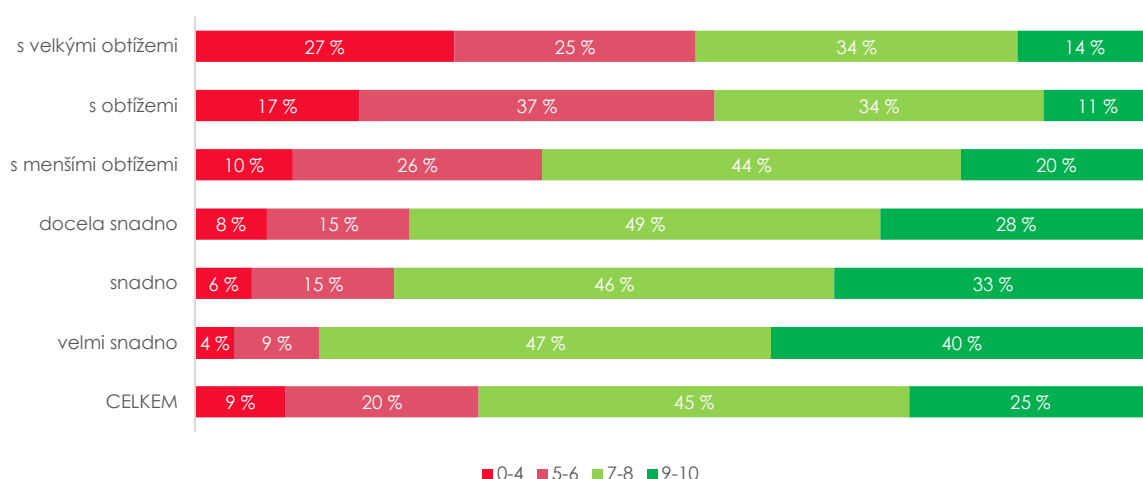
Spokojenost se životem, duševní pohoda, zdraví

Důležitým ukazatelem kvality života, do něž se promítají krátkodobá a dlouhodobá hodnocení životní situace, zkušenosti, pocity a prožitky týkající se nejrůznějších oblastí, je spokojenost se životem.

V českých domácnostech jednoznačně převažuje spokojenost se životem nad nespokojeností. Pokud mají dospělí ohodnotit svoji spokojenost 0 až 10 body, kde 0 znamená naprostou nespokojenost a 10 naprostou spokojenost, jen desetina jich zvolí méně bodů než 5 a průměrné hodnocení spokojenosti dosahuje 7,1 bodů z 10. Míra spokojenosti se mezi muži a ženami neliší.

Spokojenost se životem roste se životní úrovní domácnosti. Zatímco tři čtvrtiny (73 %) dospělých v domácnostech, které hospodaří s velkými obtížemi, obodovalo svoji spokojenost 5 a více body, v domácnostech hospodařících snadno to bylo 94 % dospělých a v domácnostech, které se svým příjmem vychází velmi snadno, ještě o něco více.

Spokojenost se životem podle hospodaření domácnosti (n = 2 459 osob, 2016)

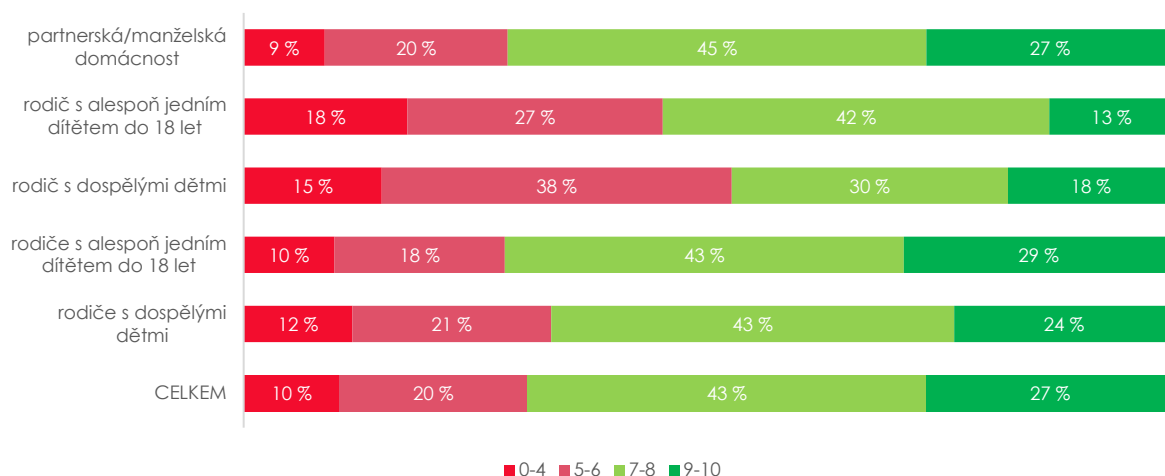
Vzhledem k provázanosti typu domácnosti a životní úrovně nepřekvapí zjištění, že nejméně spokojeni jsou se svým životem rodiče-samoživitelé. Nejvyšší spokojenost se životem panuje v partnerských domácnostech bez dětí a v úplných rodinách. Ve všech těchto typech domácností boduje svoji životní spokojenost známkou 5 a vyšší 91 % dospělých a známkou 7 a vyšší 72 %. Naopak v neúplných rodinách s dětmi do 18 let dává známku 5 a vyšší 82 % rodičů-samoživitelů a známku 7 a vyšší 55 %, v neúplných rodinách s dospělými dětmi je to ještě o něco méně.

Ačkoli je životní spokojenost svázána s ekonomickou situací domácnosti, není možné přičítat nižší spokojenost dospělých z neúplných rodin horším ekonomickým podmínkám. Rozdíly přetrvávají i poté, co se zaměříme na dospělé žijící ve srovnatelných podmínkách. Například čtvrtina (26 %) rodičů-samoživitelů s dětmi do 18 let hospodařící s obtížemi dala své spokojenosti 7 a více bodů, avšak mezi rodiči z úplných rodin s dětmi do 18 let to bylo dvojnásob tolik (52 %).

Podobné rozdíly mezi typy rodin se projevují v hodnocení štěstí. Spokojenost a štěstí jsou dva velmi blízké jevy, ale zatímco do spokojenosti se promítá dlouhodobá životní situace, štěstí je více odrazem aktuálních prožitků a emocí. Stejně jako u spokojenosti se nejšťastněji v době dotazování cítili partnerské domácnosti a úplné rodiny.

Spokojenost se životem podle typu domácnosti (n = 3 170 osob, 2015)

Kvalitu života udává i duševní rozpoložení a psychická pohoda, které byly ve výzkumu zjišťovány otázkami na to, jak často se respondent v posledních 2 týdnech cítil a) veselý a v dobré náladě, b) aktivně a energicky, c) klidně a pohodově. U všech uvedených charakteristik byla zaznamenána vazba na životní úroveň domácnosti. Zatímco v domácnostech, které hospodaří s obtížemi nebo velkými obtížemi, se cítí vesele a v dobré náladě pořád či většinu času třetina (33 %) dospělých, mezi domácnostmi vycházejícími se svým příjmem snadno nebo velmi snadno je to téměř polovina (47 %).

Úroveň duševní pohody se mezi různými typy domácností liší jen v malé míře. Nejnížší hodnoty vykazují neúplné rodiny s dětmi do 18 let a nejvyšší členové partnerských domácností a úplných rodin s dětmi do 18 let, avšak vzájemné rozdíly v psychické pohodě jsou často minimální. V neúplných rodinách s dětmi do 18 let se v posledních dvou týdnech cítilo vesele a v dobré náladě většinu času nebo pořád 71 % dotázaných, v úplných rodinách 78 %. Pocity klidu a pohody většinu času nebo pořád prožívaly dvě třetiny (67 %) rodičů-samoživitelů s dětmi do 18 let a tři čtvrtiny (74 %) dospělých žijících s partnerem bez dětí. Aktivně a energicky se cítilo 65 % samoživitelů s dětmi mladšími 18 let a 71 % členů partnerských domácností.

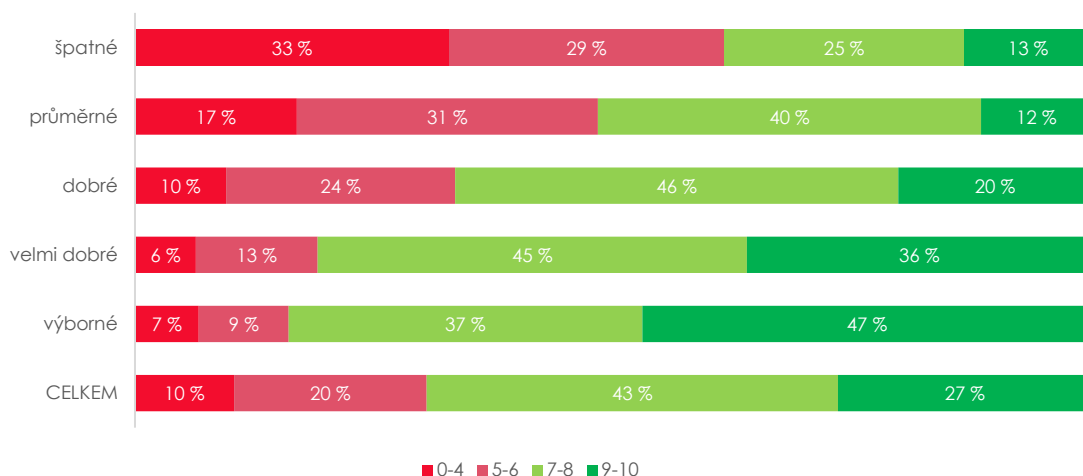
Míra životní spokojenosti je úzce spojena se zdravotním stavem. 7 a více bodů na stupnici spokojenosti zvolilo 84 % dospělých s výborným zdravím, ale jen 38 % dospělých, kteří své zdraví popsali jako špatné. Ačkoli je životní spokojenost zásadním způsobem spojena i s ekonomickou situací domácnosti, zdraví je pro ni ještě zásadnější.

Ve výzkumu Proměny české společnosti posuzovali respondenti své zdraví celkově na stupnici od špatné po výborné. Jako výborné, velmi dobré nebo dobré označily své zdraví čtyři pětiny (81 %) dospělých ze zkoumaných věkových kategorií a typů domácností. Jako průměrné popisuje své zdraví 15 % dospělých a jako špatné ho hodnotí pět lidí ze sta.

Respondenti byli dále dotázáni, zda je v jejich každodenních aktivitách omezuje nějaká dlouhodobá nemoc, zdravotní omezení, handicap či psychologický zdravotní problém. Závažné zdravotní omezení postihuje 6 % dospělých ze sledovaných domácností, určité omezení vnímá čtvrtina (24 %) a zbývajících 71 % se nepotýká s žádným zdravotním omezením každodenních aktivit.

Polovina dospělých se závažným dlouhodobým zdravotním omezením hodnotí své zdraví jako špatné, třetina jako průměrné. Jako průměrné či špatné naopak hodnotí své zdraví jen šest ze sta lidí, které nepostihuje žádné zdravotní omezení.

Spokojenost se životem podle zdraví (n = 3 168 osob, 2015)

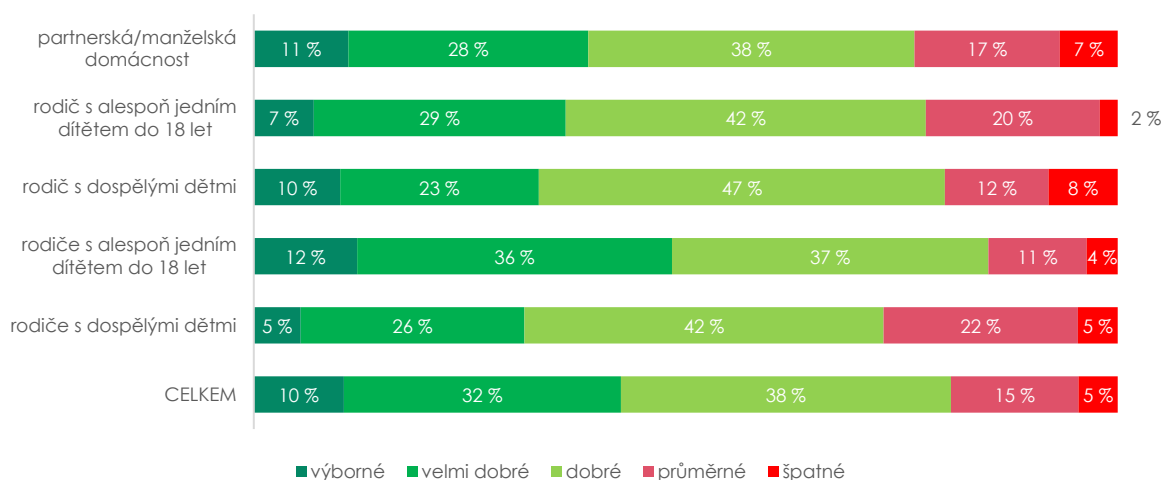

Zdravotní stav opět souvisí s životní úrovní domácnosti. Zatímco výborné nebo velmi dobré zdraví hlásí jen zhruba pětina (23 %) dospělých v domácnostech s velkými obtížemi vyjít s měsíčním příjmem, v domácnostech hospodařících velmi snadno stoupá tento podíl až ke třem pětinám (61 %). Polovina dospělých hospodařících s velkými obtížemi má dle svých slov zdravotní handicap, který je omezuje v běžném životě (53 %), v domácnostech hospodařících velmi snadno je to čtvrtina (25 %).

Nejmenší podíl dospělých s výborným a velmi dobrým zdravím se nachází v neúplných rodinách (36 % s dětmi do 18 let, 33 % s dospělými dětmi) a úplných rodinách s dospělými dětmi (31 %). Naopak v úplných rodinách s dětmi do 18 let hodnotí své zdraví jako výborné nebo velmi dobré téměř polovina rodičů (48 %). Se zdravotními omezeními se potýkají nejvíce dospělí z rodin s dospělými dětmi (přibližně 38 % v úplných i neúplných rodinách), následují partneři žijící bez dětí a osamělí rodiče s dětmi do 18 let (34 %). Nejméně dospělých trpících zdravotním omezením je v úplných rodinách s dětmi do 18 let (24 %).

Výrazně lepší zdraví dospělých v úplných rodinách s dětmi je možné přičítat nižšímu průměrnému věku rodičů v těchto domácnostech. V případě neúplných rodin s dětmi do 18 let je však za rozdíl zodpovědný také vyšší podíl domácností hospodařících s obtížemi, v nichž se dospělým daří po zdravotní stránce hůře.

Zdraví podle typu domácnosti (n = 3 196 osob, 2015)

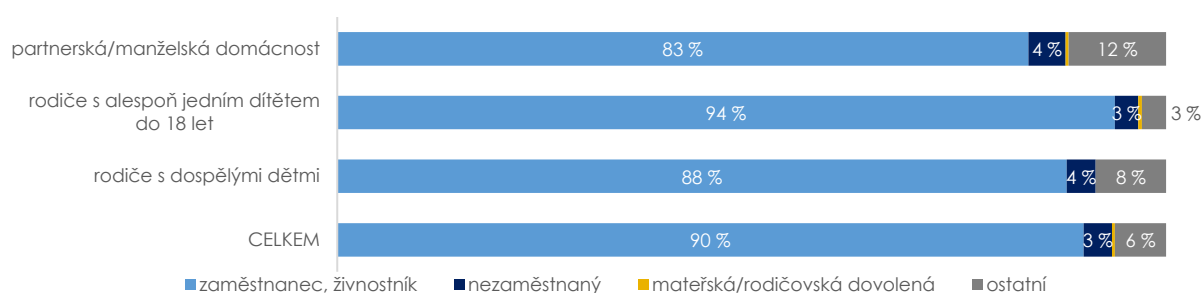
Práce

Největší podíl pracujících (zaměstnanců na plný i zkrácený úvazek a živnostníků) najdeme mezi rodiči z úplných a neúplných rodin s dospělými dětmi. K zaměstnancům nebo živnostníkům se v roce 2015 zařadilo 89 % respondentů z těchto typů domácností. V ostatních skupinách se podíl pracujících pohybuje kolem 80 %. V partnerských domácnostech je nižší podíl pracujících dán především vyšším zastoupením studentů (3 %) a invalidních důchodců (5 %), v rodinách s dětmi do 18 let pak vyšším podílem žen na mateřské či rodičovské dovolené (9 % v neúplných a 13 % v úplných rodinách).

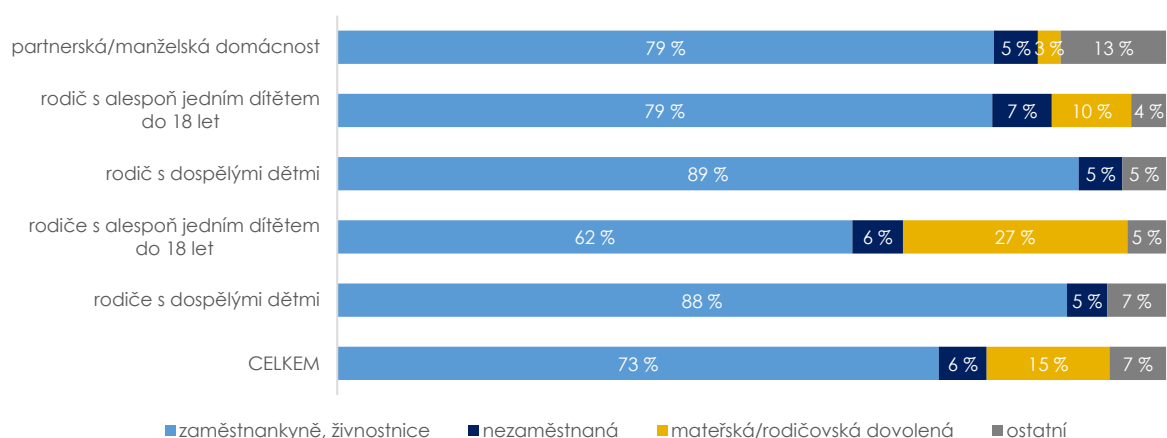
V neúplných rodinách hrozí rodičům nejvyšší riziko nezaměstnanosti. Nezaměstnaných bylo v roce 2015 6 % rodičů v neúplných rodinách s dospělými dětmi a 7 % v rodinách s dětmi pod 18 let. V ostatních typech domácností se podíl nezaměstnaných na všech dospělých pohyboval kolem 4 až 5 %. Tato skutečnost je dána do značné míry tím, že v devíti z deseti neúplných rodin je rodičem-samoživitelem žena a u žen dosahuje míra nezaměstnanosti vyšších hodnot než u mužů ve všech typech domácností.

Odlíšnosti v ekonomické aktivitě podle typu domácnosti se týkají především žen. Zatímco u mužů se zastoupení zaměstnanců a živnostníků pohybuje v jednotlivých rodinách mezi 83 až 94 %, v případě žen kolísá podíl pracujících výrazněji. Nejnižší podíl pracujících je mezi ženami z úplných rodin s dětmi do 18 let (62 %), následují ženy z partnerských domácností a samoživitelky s dětmi do 18 let (přibližně 80 %). Největší zastoupení zaměstnankyň a živnostnic je mezi ženami z úplných i neúplných rodin s dospělými dětmi (89 %). Na mateřské/rodičovské dovolené je téměř třikrát tolik žen z úplných rodin s dětmi do 18 let (27 %) než žen z neúplných rodin (10 %).

Ekonomická aktivita mužů podle typu domácnosti (n = 2 042 mužů, 2015)⁵

Ekonomická aktivita žen podle typu domácnosti (n = 2 112 žen, 2015)

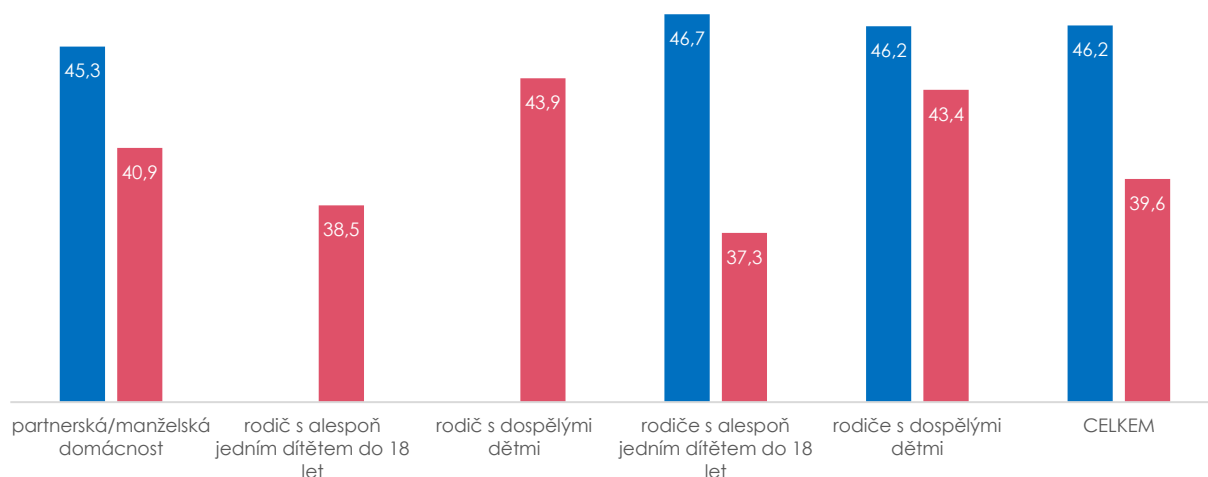
⁵ Z důvodu malého počtu otců-samoživitelů ve vzorku nejsou údaje pro muže z těchto domácností uvedeny.

Nejvyšší podíl zaměstnanců pracujících na zkrácený úvazek je mezi samoživitelkami a samoživiteli s alespoň jedním dítětem do 18 let. Na zkrácený úvazek pracuje 12 % z nich, tedy pětina zaměstnanců z této skupiny. Zkrácené úvazky tvoří v ostatních typech domácností 4 až 7 % ze všech zaměstnaneckých úvazků. Částečné úvazky využívají obecně více ženy než muži. Přibližně tři čtvrtiny zkrácených úvazků připadají na ženy.

Mezi pracujícími (zaměstnanci, živnostníci, ale také lidé pracující na dohody či beze smlouvy) je nejběžnější obvyklou pracovní dobou⁶ 40 hodin týdně (při zahrnutí jak hlavní, tak případných vedlejších pracovních činností). Reálně tolik dle svých slov týdně odpracuje více než třetina (36 %) pracujících. V rozsahu 41 až 45 hodin týdně pracuje pětina (19 %) a více než 46 hodin týdně téměř tři desetiny lidí (28 %). Méně než 40 hodin týdně odpracuje 17 % dospělých.

Průměrný počet týdně odpracovaných hodin ve všech zaměstnáních (tedy v hlavní práci a případných vedlejších činnostech) činí mezi všemi sledovanými dospělými 43 hodiny. Muži přitom týdně pracují 46,2 hodiny a ženy 39,6 hodiny. Ženy tráví prací kratší dobu než muži ve všech typech domácností. Rozdíly mezi muži a ženami v týdně odpracovaných hodinách jsou přitom nejvýraznější v úplných rodinách s dětmi do 18 let. Průměrný otec z tohoto typu rodiny týdně odpracuje 46,5 hodiny, zatímco matka 37,3 hodiny, a rozdíl tedy činí téměř 9 hodin. V partnerských domácnostech muži odpracují týdně v průměru o 5 hodin více než ženy (46 vs. 41 hodin). Odpracované hodiny mužů a žen se nejvíce blíží v úplných rodinách s dospělými dětmi, kde ženy v průměru týdně pracují zhruba o 3 hodiny méně než muži (muži 46,8 hodin a ženy 43,5 hodin).

Počet hodin obvykle odpracovaných týdně (n = 2 359 osob, 2015)⁷

U dvou třetin respondentů (67 %) odpovídá počet týdně odpracovaných hodin v hlavním zaměstnání jejich představám. Necelá třetina (29 %) by si ale přála pracovat méně hodin, zbývající 4 % naopak více hodin. Muži by si přáli pracovat méně o něco častěji než ženy (31 vs. 26 %), ženy naopak mírně častěji vyjadřují preference pracovat více hodin. Delší týdenní pracovní zátěž si přeje 5 žen ze 100 a 3 muži ze 100.

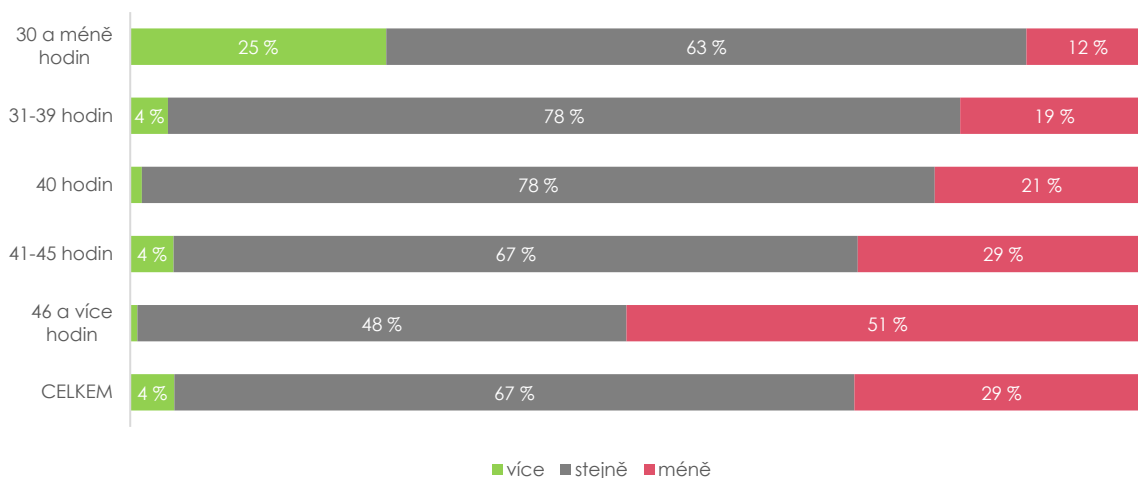
Přání pracovat méně hodin se objevuje nejčastěji u pracujících, kteří práci věnují týdně více 46 a více hodin. Menší pracovní zátěž si přeje více než polovina (51 %) z nich, ostatním současný objem pracovního času vyhovuje. U nejběžnější délky týdenní pracovní doby, 40 hodin, si pětina (21 %) lidí přeje pracovat méně. Ačkoli zkrácené úvazky v rozsahu 30 a méně hodin týdně vyhovují dvěma třetinám pracujících (63 %),

⁶ Respondenti uváděli nikoli smluvní, ale reálnou pracovní dobu.

⁷ Z důvodu malého počtu otců-samoživitelů ve vzorku nejsou údaje pro muže z těchto domácností uvedeny.

čtvrtina (25 %) si přeje pracovat více. Dospělí z různých typů domácností vyjadřují přání pracovat méně, stejně či více hodin přibližně stejně často.

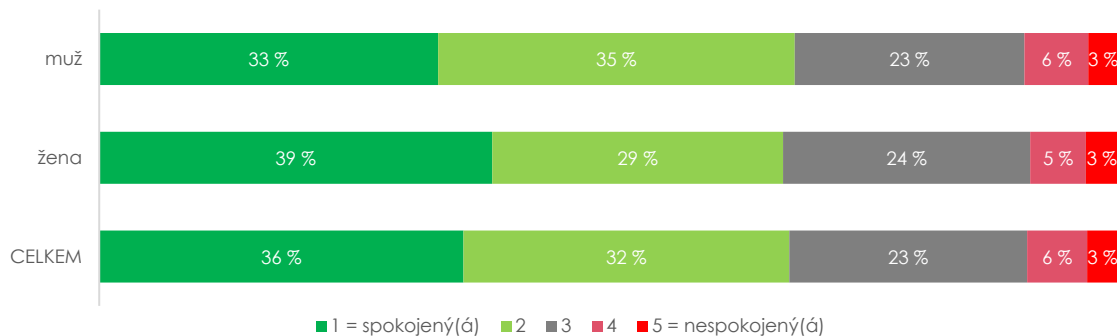
Přání pracovat méně, stejně či více hodin podle týdenní pracovní doby (n = 1 709 osob, 2016)

Téměř tři čtvrtiny (72 %) pracujících pracují ve svém hlavním zaměstnání někdy přesčas. U mužů jsou přesčasy přítomnější než u žen. Občasné přesčasy hlásí 79 % mužů a 64 % žen. Zatímco podíl mužů pracujících na přesčasy je podobný ve všech typech domácností, ženy si berou přesčasy výrazně méně, pokud žijí v úplných rodinách s dětmi do 18 let. Zatímco přesčas alespoň občas pracuje přibližně 70 % žen z partnerských domácností, ale také neúplných rodin s dětmi do 18 let a úplných rodin s dospělými dětmi, v úplných rodinách s dětmi do 18 let je to 60 % žen. Odpracované přesčasy jsou ovšem častěji propláceny mužům než ženám. Téměř polovina žen (46 %) nejsou přesčasy propláceny nikdy, mezi muži k této situaci dochází ve třetině případů (33 %).

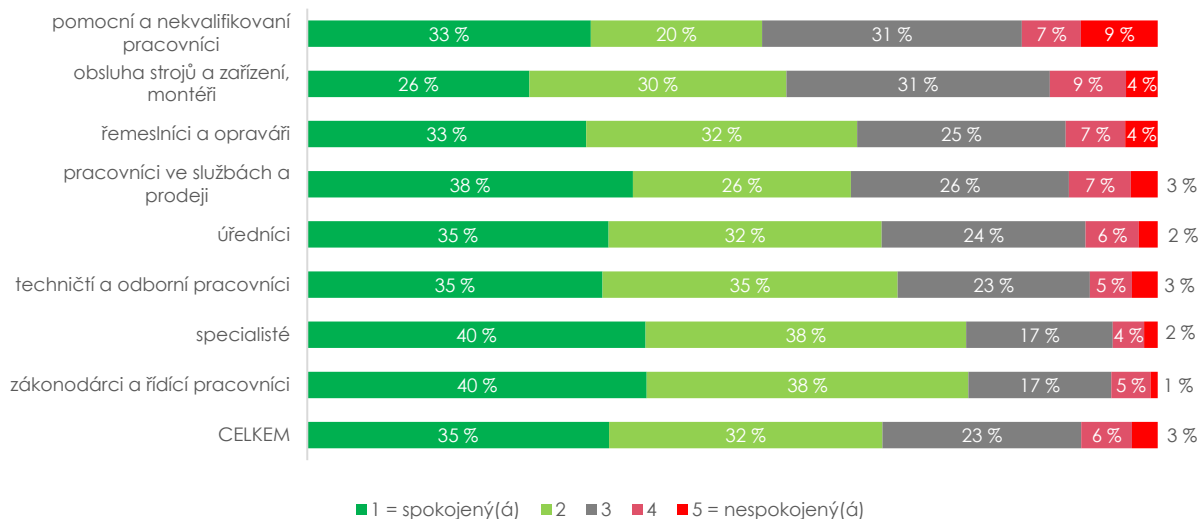
Většina dospělých je se svou prací spokojená. Na stupnici 1 až 5, kde 1 znamenalo spokojený(á) a 5 nespokojený(á), použily první dvě nejlepší známky více než dvě třetiny respondentů (68 %). Nejhorší známku zvolili jen 3 dospělí ze 100. Ženy jsou se svou prací mírně spokojenější než muži. Rozdíl však není příliš výrazný a projevuje se především v tom, že ženy častěji než muži používají pro hodnocení své práce nejlepší známku, zatímco muži o něco více druhou nejlepší známku. Spokojenost dospělých v různých typech domácností je na srovnatelné úrovni.

Spokojenost s prací podle pohlaví (n = 2 394 osob, 2015)

Spokojenější jsou lidé vykonávající kvalifikovaná zaměstnání. Zatímco například tři čtvrtiny (77 %) řídicích pracovníků a odborníků dávají své práci první dvě nejlepší známky, na méně kvalifikovaných pozicích obsluhy strojů, montérů či pomocných pracovníků je to něco přes polovinu (56 %).

Spokojenost s prací podle typu zaměstnání (n = 2 370 osob, 2015)

Nižší spokojenost pracovníků na těchto pozicích souvisí mimo jiné se skutečností, že se svojí prací se cítí méně spokojeni ti, kteří pro ni mají dle svého názoru vyšší kvalifikaci, než je potřebná. Nejvyšší zastoupení dospělých, kteří se pro svoji práci cítí překvalifikovaní, je právě na nekvalifikovaných pozicích. Zatímco mezi řídicími pracovníky a odborníky je o své nadbytečné kvalifikaci pro současnou práci přesvědčena čtvrtina (24 %), mezi pomocnými a nekvalifikovanými pracovníky je to dvojnásobek (49 %). Celkem se téměř třetina (31 %) dospělých domnívá, že má vyšší kvalifikaci, než je pro jejich práci potřebná. Dospělí v různých typech domácností si to myslí přibližně stejně často. Ženy se domnívají, že mají pro současnou práci vyšší než potřebnou kvalifikaci, v podobném rozsahu jako muži (29 % žen a 32 % mužů).

Přibližně třetina pracujících vidí svoji práci jako rizikový faktor pro zdraví. Že je jejich zdraví kvůli práci rozhodně nebo spíše ohroženo, se domnívá 35 % pracujících a ohrožení se cítí více muži (38 %) než ženy (31 %). Negativního vlivu na zdraví se obávají především lidé s delší týdenní pracovní dobou. Necelá polovina (45 %) dospělých pracujících 46 a více hodin týdně vnímá riziko ohrožení zdraví v důsledku práce, zatímco při pracovní době do 30 hodin týdně sdílí tuto obavu 27 %. Zdravotní rizika vnímají nejvíce pracovníci obsluhy strojů a montéři (53 %), řemeslníci a opraváři (51 %) a pracovníci ve službách a prodeji (46 %). Naopak práci nejméně ohrožující zdraví mají podle svých slov úředníci (15 %).

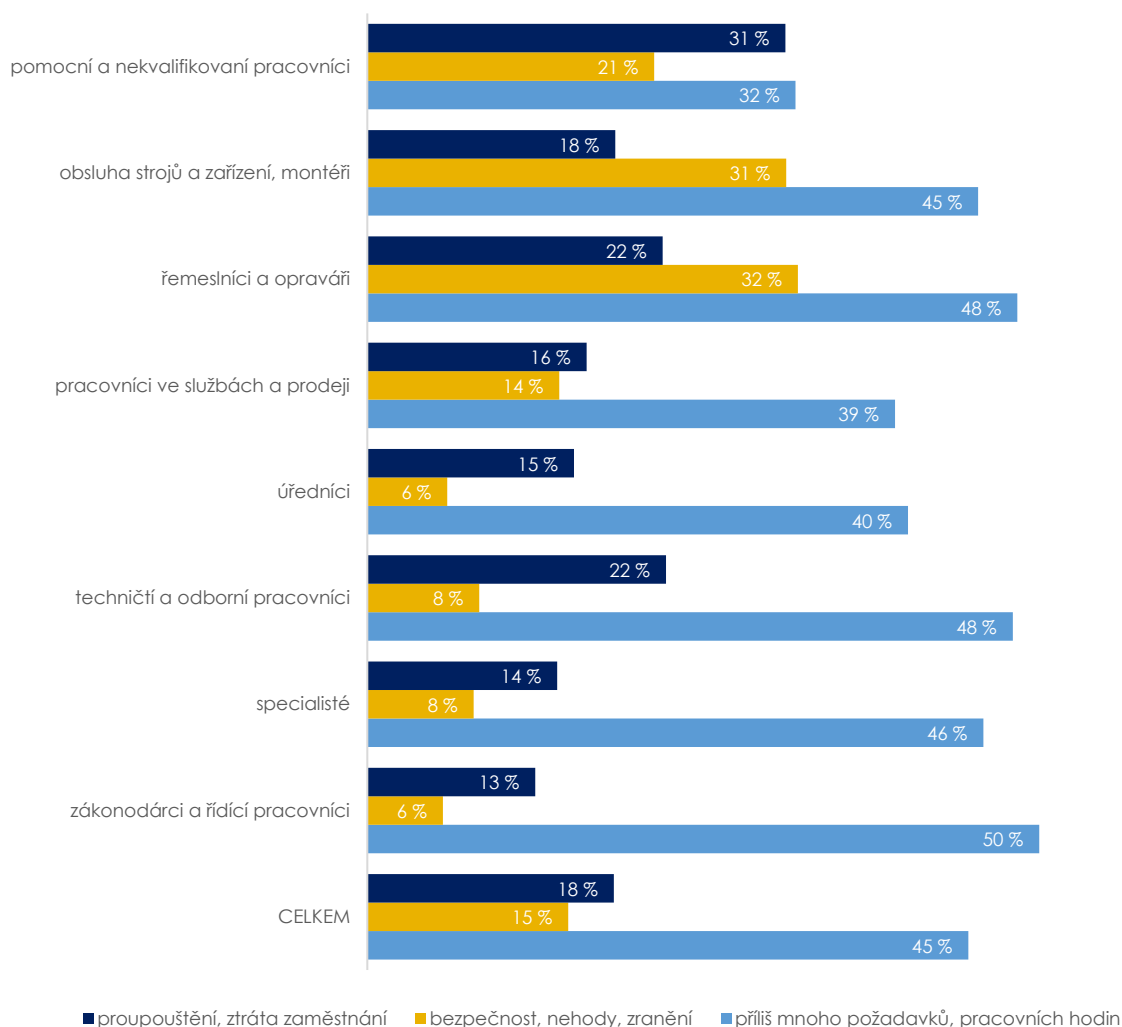
Nepříznivé okolnosti v práci se negativně promítají do duševní pohody řady pracujících. Hrozba propouštění nebo ztráty zaměstnání způsobila v posledním roce nadměrné starosti nebo stres téměř pětině dospělých (18 %). 15 % dospělých si dělalo starosti kvůli bezpečnosti práce, nehodám nebo zraněním v zaměstnání a více než polovina (50 %) zažila nadměrné starosti či stres kvůli příliš mnoha požadavkům nebo příliš mnoha pracovním hodinám. S výjimkou bezpečnosti práce, která vyvolává starosti či stres u pětiny mužů (20 %) a desetiny žen (10 %), jsou muži a ženy pracovním stresem ohroženi ve srovnatelné míře. Mezi sledovanými domácnostmi se míra zasažení pracovním stresem neliší.

Podíl osob, které ve svém současném zaměstnání v posledním roce zažily nadměrné starosti či stres kvůli příliš mnoha požadavkům či příliš mnoha pracovním hodinám, rychle roste se zvyšující se týdenní pracovní dobou. Tuto zkušenost tak má zhruba čtvrtina lidí pracujících do 30 hodin týdně (27 %) a více než dvakrát tolik osob pracujících 46 a více hodin týdně (60 %). Ve skupině osob pracujících týdně 46 a více hodin jsou také běžnější starosti způsobené bezpečností práce, které v posledním roce zažilo 20 % osob s nejdelší

pracovní dobou a naproti tomu 5 % lidí pracujících do 30 hodin týdně. Obavy ze ztráty zaměstnání se vyskytují u osob s různou týdenní pracovní dobou v podobné míře.

Možnost ztráty zaměstnání způsobuje starosti či stres nejčastěji pomocným a nekvalifikovaným pracovníkům (31 %) a nejméně řídicím pracovníkům (13 %). Starosti plynoucí z bezpečnosti práce jsou nejběžnější u řemeslníků a opravářů (32 %) a obsluhy strojů a zařízení a montérů (31 %), naopak mezi řídicími pracovníky, specialisty, technickými a odbornými pracovníky a úředníky potkávají přibližně každého pátého až osmého ze sta. Nakonec příliš mnoho požadavků či pracovních hodin je stresovým faktorem především pro řídicí pracovníky, technické a odborné pracovníky a řemeslníky a opraváře (přibližně 50 %), naproti tomu nejméně jsou mu vystaveni pomocní nekvalifikovaní pracovníci (32 %).

Podíl pracujících, kteří v posledním roce zažili ve svém současném zaměstnání přílišné starosti či stres kvůli uvedeným skutečnostem (n = 1 499 osob, 2016)

Sladění pracovního a rodinného života

Lidé mají v dospělosti povinnosti především vůči dvěma výrazným oblastem svého života: práci a rodině. Ačkoli se problematika sladění pracovního a rodinného života neomezuje jen na to, do jaké míry umožňuje současná práce plnit závazky vůči rodině a naopak, představuje její důležitou součást. Pracovní a rodinný život si obojí žádají jak čas, tak fyzické a psychické síly člověka, a může proto docházet k situacím, kdy povinnosti vůči jedné oblasti brání plnohodnotnému zapojení v oblasti druhé. V těchto případech mluvíme o konfliktu mezi prací a rodinou. Práce si může například vyžadovat přítomnost člověka ve chvíli, kdy by měl či chtěla být s rodinou, nebo rodinné požadavky mohou odčerpávat energii, která později chybí při práci. Ve výzkumu Proměny české společnosti odpovídali pracující na několik otázek týkajících se situací, kdy nebyli schopni naplnit požadavky práce a rodiny zároveň.

Odmítnutí kariérního postupu kvůli rodinným povinnostem není běžné. Ve svém současném zaměstnání se takto v posledním roce rozhodli 4 ze 100 pracujících, muži stejně často jako ženy. Častěji mají lidé zkušenost s odmítnutím práce přesčas. Kvůli rodině ji ve své stávající práci odmítlo v posledních 12 měsících 15 % mužů a 10 % žen. V důsledku rodinných povinností si pracovní dobu v témž období zkrátilo 21 % mužů a 10 % žen.

Pětina (20 %) dospělých v posledním roce zmeškala ve svém současném zaměstnání rodinnou událost kvůli práci, muži častěji než ženy (23 vs. 17 %). V důsledku pracovních povinností nebyla více než čtvrtina (27 %) dospělých schopna dělat práci, kterou obvykle dělají v domácnosti. Muže a ženy potkalo toto omezení v posledním roce ve srovnatelném rozsahu.

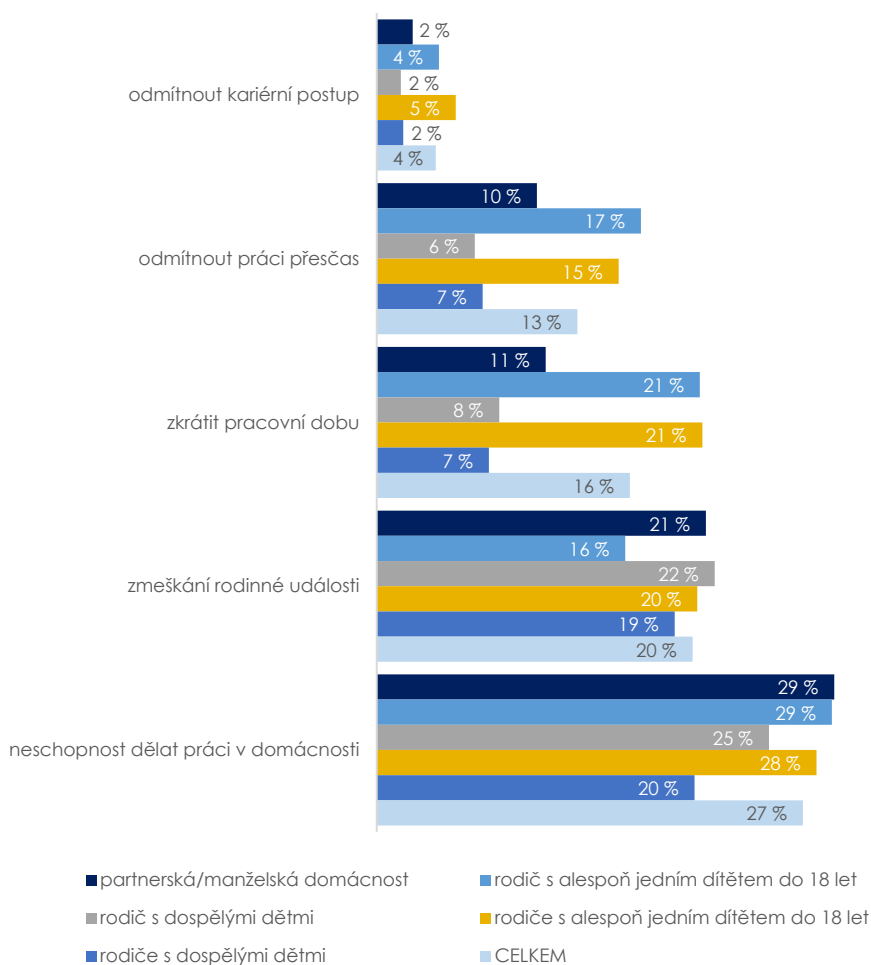
Vzájemný konflikt pracovního a rodinného života je tak realitou pro větší počet mužů než žen. Více mužům než ženám se v současné práci v posledním roce stalo, že kvůli práci zmeškali rodinnou událost, zkrátili si kvůli rodině pracovní dobu nebo odmítli pracovat přesčas. Alespoň částečné vysvětlení se skrývá v delší pracovní době mužů, která se prodlužuje, pokud jsou v rodině děti mladší 18 let a kdy tedy zároveň rostou nároky na čas a energii ze strany rodiny.

Výskyt konfliktů mezi prací a rodinou je častější u osob s delší týdenní pracovní dobou, zejména v těch případech, kdy celková týdenní pracovní doba ve všech zaměstnáních dosahuje 46 a více hodin za týden, tedy více než 9 hodin denně. Pracovat přesčas kvůli rodině odmítlo v posledním roce 17 % dospělých pracujících obvykle 46 a více hodin týdně, zatímco mezi lidmi pracujícími 40 hodin týdně to bylo 11 %. Ke zkrácení pracovní doby se uchýlilo 21 % lidí s nejdelší pracovní dobou, ale o třetinu méně (14 %) těch, kteří v práci týdně tráví 40 hodin. Třetina (33 %) lidí s pracovní dobou nad 46 hodin týdně zmeškala rodinnou událost, ale poloviční podíl (16 %) těch, kteří pracují 40 hodin týdně. Neschopnost zvládnout obvyklou práci v domácnosti potkala 43 % lidí s nejdelší pracovní dobou a opět zhruba poloviční podíl (21 %) lidí se 40hodinovou pracovní dobou. Dlouhá pracovní doba přitom výrazněji navyšuje riziko toho, že práce bude zasahovat do rodinného života, než že bude třeba práci více přizpůsobit rodině.

Naopak kratší pracovní doba (méně než 40 či dokonce méně než 30 hodin týdně) nesnižuje pravděpodobnost výskytu konfliktu mezi prací a rodinou. Zkrácené úvazky totiž obvykle volí lidé s náročnějšími rodinnými povinnostmi, zejména ženy s dětmi do 18 let, pro něž je sladění práce a rodiny i při kratší pracovní době stále obtížně dosažitelné. Některé problémy se sladěním práce a rodiny jsou u dospělých s nejkratší pracovní dobou (do 30 hodin) dokonce častější než v případě delšího pracovního týdne. Kariérní postup v posledním roce odmítla desetina osob pracujících do 30 hodin týdně, ale 4 % osob trávících práci 40 hodin týdně.

Podíl pracujících, kteří v posledním roce zažili uvedený druh konfliktu mezi prací a rodinou, podle typu domácnosti (n = 1 715 osob, 2016)

Omezení týdenní pracovní doby si přejí ve větší míře lidé, jimž souhrn pracovních a rodinných povinností neumožňuje vykonávat obojí bez omezení. Moci odpracovat týdně méně hodin si přeje 27 % těch, kteří v posledním roce nemuseli kvůli rodině odmítnout práci přesčas, a 44 %, kteří z těchto důvodů práci přesčas odmítli. Podobným způsobem se projevuje nutnost zkrátit kvůli rodině pracovní dobu, zmeškání rodinné události kvůli práci i neschopnost vykonávat obvyklou práci v domácnosti. Naopak více si přeje pracovat 12 % těch, kteří museli v posledním roce kvůli rodině odmítnout kariérní postup, zatímco jen 4 ze 100 těch, kteří takovou nabídku odmítnout nemuseli.

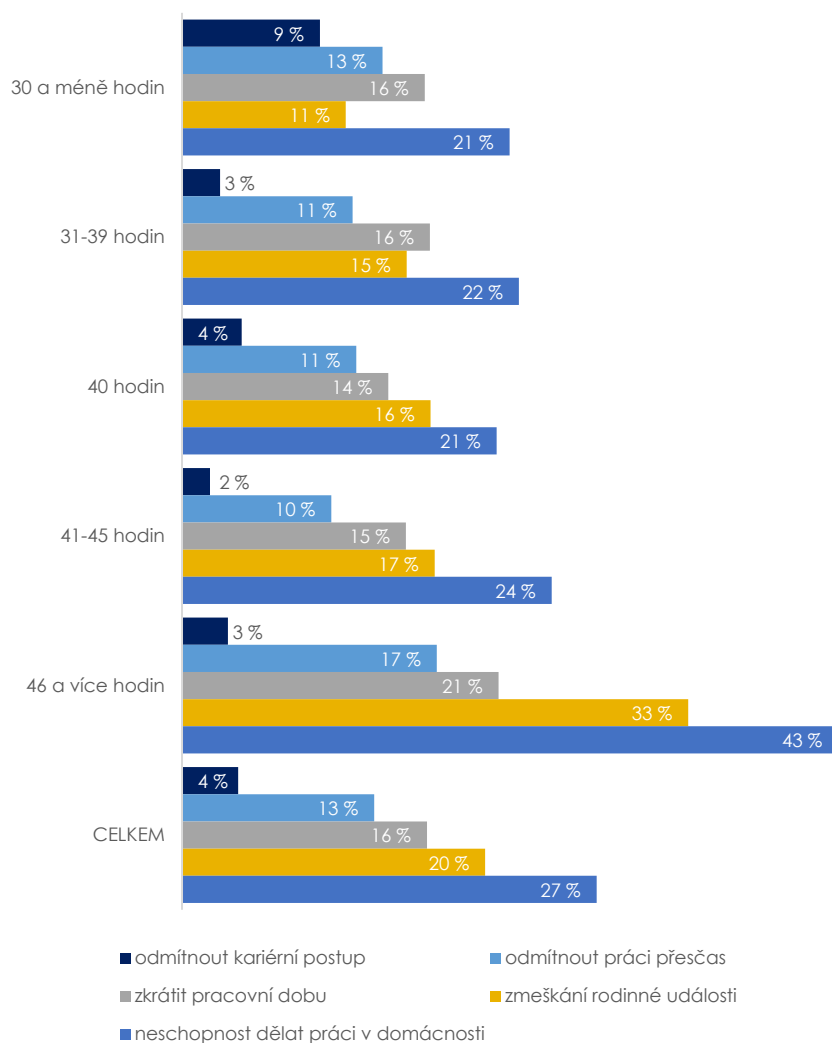
Konflikt mezi prací a rodinou ještě posiluje přání omezit týdenní pracovní dobu. Pracovat méně si například přeje 46 % lidí s pracovní dobou 46 a více hodin týdně, kteří v posledním roce nezmeškali rodinnou událost kvůli práci, ale 62 % těch, kteří o rodinnou událost kvůli práci přišli.

Obtíže se sladěním pracovního a rodinného života nejčastěji prožívají rodiče z úplných a neúplných rodin s alespoň jedním dítětem do 18 let v domácnosti. Nejméně často mají tyto zkušenosti se vzájemným omezováním práce a rodiny rodiče žijící s dospělými dětmi v úplných i neúplných rodinách.

K odmítnutí kariérního postupu z rodinných důvodů přikročili nejčastěji rodiče s dětmi do 18 let, a to 4 % z neúplných rodin a 5 % z úplných rodin. V ostatních typech domácností mají tuto zkušenost 2 dospělí ze sta. Pracovat přesčas muselo odmítnout 17 % rodičů z neúplných rodin a 16 % z úplných rodin s dětmi do 18 let. Práci přesčas odmítla desetina (10 %) pracujících z partnerských domácností a 7 % rodičů z úplných

a neúplných rodin s dospělými dětmi. Pětina rodičů z úplných a neúplných rodin zkrátila kvůli rodině v posledním roce pracovní dobu. V partnerských domácnostech to bylo 11 %, v rodinách s dospělými dětmi 7 %. Zmeškání rodinné události kvůli práci je stejně rozšířené ve všech typech rodin a stejně tak neschopnost dělat kvůli práci činnosti obvykle vykonávané v domácnosti. Pokud jsou tedy v rodině děti mladší 18 let, zvyšuje se pravděpodobnost, že rodiče nebudou schopni vyhovět všem požadavkům práce (např. pracovat přesčas), ale práce jejich rodinný život omezuje v podobném rozsahu jako u ostatních domácností. Jako pravděpodobné se tak jeví, že matky a otcové dětí do 18 let spíše kvůli rodině omezují práci, než aby nechali práci zasahovat do rodiny.

Podíl pracujících, kteří v posledním roce zažili uvedený druh konfliktu mezi prací a rodinou, podle obvyklé délky týdenní pracovní doby (n = 1 734 osob, 2016)

Lidé jsou méně spokojeni se svou prací, pokud jim zasahuje do rodinného života. Svoji spokojenost ohodnotilo nejvyššími dvěma známkami 68 % dospělých, kteří kvůli rodině nemuseli odmítnout práci přesčas, ale 54 % těch, kteří museli. Podobná souvislost se objevuje v případě odmítnutí kariérního postupu i zmeškání rodinné události.

Ačkoli je konflikt mezi rodinou a prací běžnější u lidí s delší týdenní pracovní dobou, samotný počet odpracovaných hodin se spokojeností s prací nespojuje. Delší pracovní doba tak oslabuje pracovní spokojenost jen v případě, pokud její délka vede k neschopnosti zároveň uspokojit požadavky práce i rodiny.

Trávení času

Rozložení času mezi různé činnosti v průběhu běžného dne určuje, do jaké míry jsme schopní zajišťovat vlastní potřeby i potřeby ostatních členů domácnosti, obnovovat vlastní síly, rozvíjet své schopnosti či udržovat dobré duševní a fyzické zdraví.

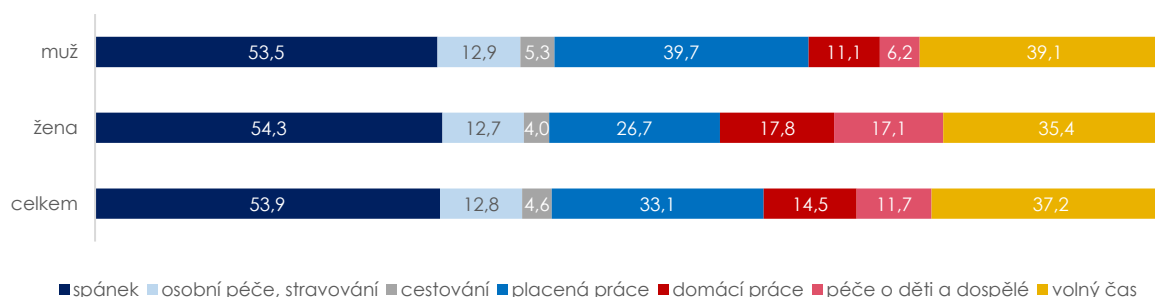
Aktivity běžného dne lze rozdělit do čtyř základních kategorií. První skupinu tvoří činnosti, jimiž člověk zajišťuje svoje biologické potřeby a mezi něž patří především spánek, stravování a osobní péče (hygiena atd.). Druhou skupinu představují výdělečné aktivity, tedy činnosti, jimiž je výměnou za odvedenou práci získáván příjem. Do třetí skupiny spadají aktivity, jimiž jsou zajišťovány potřeby domácnosti a jejích členů, tedy především domácí práce a péče o děti i dospělé. Jedná se o aktivity, které mají ekonomickou hodnotu, ale protože se odehrávají mimo trh práce, nejsou finančně oceněny. Ačkoli je možné si do určité míry určit, kdy, v jakém rozsahu a jakým způsobem tyto činnosti provedeme, je nutné je vykonat v důsledku určitého závazku a není proto možné se z nich vyvázat bez porušení těchto závazků. Naopak poslední skupinu činností, volnočasové aktivity, charakterizuje svobodné rozhodování o jejich výkonu. Protože zjišťovat míru nezávaznosti a dobrovolnosti činností je velmi obtížné, považuje se obvykle za volný čas vše, co nespadá do tří předchozích skupin činností.

Toto základní rozdělení činností je nutně pouze orientační a řada aktivit se pochopitelně nachází na pomezí více kategorií. Nejenže není v mnoha případech jednoznačná hranice mezi domácími pracemi a péčí o členy domácnosti na jedné straně a volnočasovými činnostmi na straně druhé, rozostřuje se navíc s nástupem moderních komunikačních technologií či flexibilních forem práce i hranice mezi placenou prací a volným časem. Ač hrubé, je toto rozdělení užitečné pro srovnání způsobu života různých skupin.

Protože popsané čtyři skupiny aktivit zaplňují celou délku dne, můžeme vykonávat jednu z nich vždy na úkor ostatních. Například není možné 8 hodin denně spát, 10 hodin pracovat v placeném zaměstnání včetně dojíždění, 2 hodiny pečovat o domácnost, hodinu trávit osobní péčí a zároveň věnovat 6 hodin volnočasovým aktivitám. Toto přirozené omezení má důsledky především pro množství volného času, který je tvořen nejméně závaznými aktivitami a v případě potřeby tak přichází první v úvahu jeho krácení.

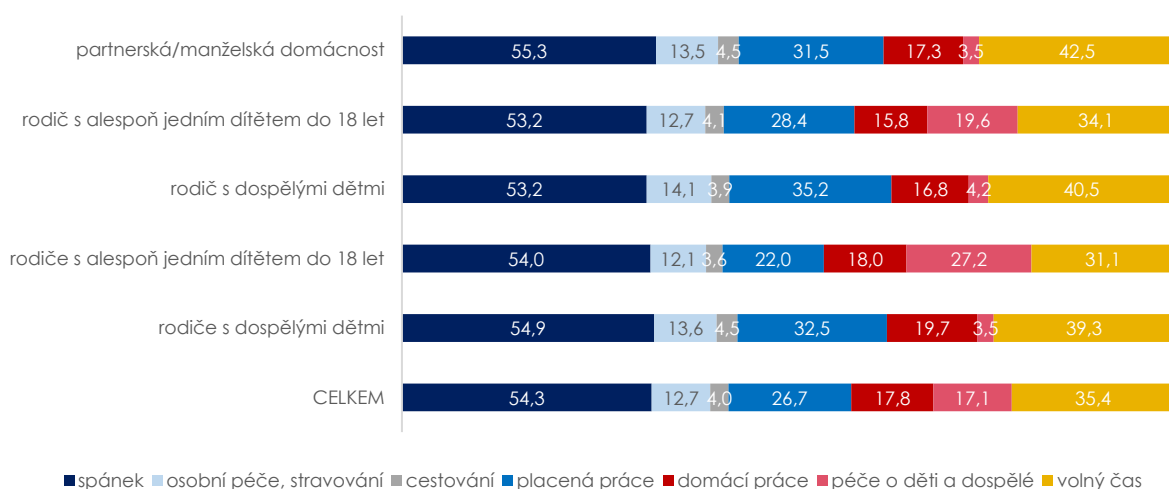
Náplň běžného dne průměrné dospělé ženy se liší od trávení času průměrného muže. Velkou roli zde pochopitelně hraje odlišná míra ekonomické aktivity, zvláště pokud jsou v rodině děti předškolního věku. Zaměříme-li se na muže a ženy zatím bez rozdílu typu domácnosti, nenajdeme odlišnosti pouze u času stráveného stravováním a osobní péčí, který u obou pohlaví činí 12 hodin a 45 minut týdně. Ženy spí týdně cca o hodinu více, domácími pracemi tráví o 6,5 hodin více a péčí o děti a dospělé (do péče o děti je zahrnuto i hraní a povídání si s dětmi, pomoc s přípravou do školy atp.) dokonce o 10,5 hodin více než muži. Ti naopak tráví delší čas cestováním a dojížděním, placenou prací a zbývá jim také o 3,5 hodin více volného času týdně.

Složení běžného týdne průměrného muže a průměrné ženy, v hodinách (n = 3 148 osob, 2015)

Protože náplň běžného dne průměrného muže a průměrné ženy se do značné míry liší, budou dále srovnáváni v jednotlivých typech domácností muži a ženy odděleně.

Složení běžného týdne průměrné ženy podle typu domácnosti, v hodinách (n = 1 594 žen, 2015)

Ženy v různých typech domácností spí v běžný den srovnatelné množství hodin, podobný je i čas věnovaný osobní péči a stravování, ačkoli ten je o něco málo kratší u žen v rodinách s dětmi do 18 let. Na podobné úrovni se nachází i doba strávená cestováním a dojížděním.

Na placenou práci připadá největší množství času ve skupině žen z neúplných rodin s dospělými dětmi (35 hodin týdně), naopak nejméně na ženy z úplných rodin s dětmi do 18 let (22 hodin). Průměrný čas strávený placenou prací⁸ je vyšší mezi ženami z neúplných rodin s dětmi do 18 let než ženami z rodin úplných. Tento rozdíl odráží jednak skutečnost, že mezi ženami z neúplných rodin je více pracujících než v rodinách úplných s dětmi do 18 let, jednak je pracovní doba mezi ekonomicky aktivními ženami zhruba o hodinu týdně delší v neúplných rodinách.

U domácích prací se mezi ženami z různých typů domácností neobjevují zásadní odlišnosti s výjimkou delšího času, který jim věnují ženy v úplných rodinách s dospělými dětmi. Nejzásadnější rozdíly v užívání času žen podle typu domácnosti se týkají péče o členy domácnosti, především o děti. Zatímco v partnerských domácnostech a rodinách s dospělými dětmi připadají na péči 3 až 4 hodiny týdně, v neúplných rodinách s dětmi do 18 let je to 20 hodin týdně a v úplných 27 hodin týdně. Čas strávený péčí o dospělé se mezi ženami v úplných a neúplných rodinách s dětmi do 18 let neliší (přibližně půl hodiny týdně). Stejně jako v případě času věnovaného placené práci se rozdíl mezi ženami z úplných a neúplných rodin s dětmi do 18 let odvíjí z jejich odlišného zapojení na trhu práce. Pokud se zaměříme na čas strávený péčí o členy domácnosti jen u pracujících žen, rozdíl téměř vymizí.

Ženám z rodin s dětmi do 18 let zbývá méně volného času, než mají k dispozici ženy z ostatních typů domácností. Objem volného času je nejvyšší v partnerských domácnostech (42,5 hodin týdně, tedy zhruba 6 hodin denně). Ženy v neúplných rodinách s dětmi do 18 let mají přitom o něco více volného času týdně než ženy žijící v úplných rodinách (34 vs. 31 hodin týdně). Tento rozdíl přetrvává, i pokud se zaměříme jen na pracující ženy.

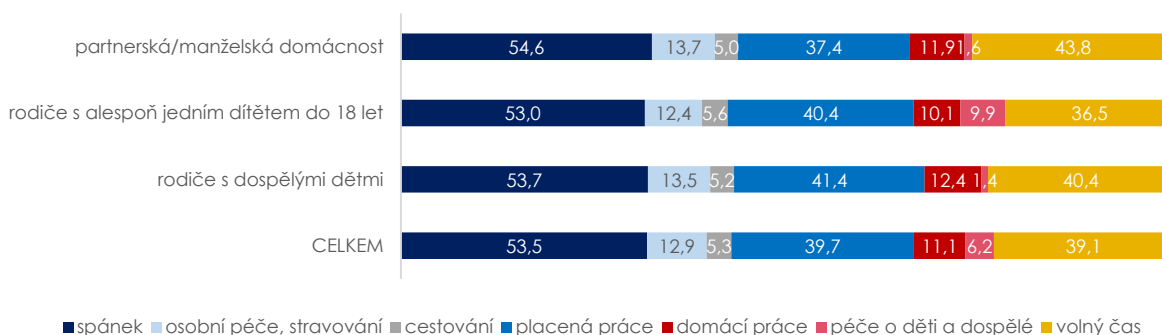
⁸ Údaje o čase stráveném placenou prací v této kapitole jsou nižší než průměrná délka obvyklé týdenní pracovní doby, protože zohledňují dovolené, svátky atd.

Složení běžného dne si je v partnerských domácnostech a rodinách s dospělými dětmi poměrně blízké. Potřeba péče o děti pak mění způsob užívání času žen s dětmi do 18 let – klesá čas připadající na placenou práci a objem volného času a narůstá čas věnovaný péči o děti. Mezi ženami v úplných a neúplných domácnostech se liší pak především způsob, jak svůj čas rozdělují mezi placenou práci a péči o děti. Tento rozdíl je především důsledkem odlišného zapojení na trhu práce. Vzorce trávení času pracujících žen z úplných i neúplných rodin jsou však už velmi podobné.

Zatímco u žen vyvolává narození a výchova dítěte zásadní změny v rozložení času, v případě mužů se trávení času napříč domácnostmi nemění tak výrazně. Zatímco přítomnost dítěte do 18 let v domácnosti znamená u žen v úplných rodinách snížení objemu placené práce o 9,5 hodin týdně oproti partnerským domácnostem, u mužů zaznamenáváme nárůst o 3 hodiny týdně. Ženy v úplných rodinách s dětmi do 18 let mají o 11,5 hodin týdně méně volného času než ženy z partnerských domácností. U mužů je opět rozdíl nižší, zhruba 7hodinový.

Méně volného času připadá na ženy ve všech typech domácností. Zatímco však v partnerských domácnostech a úplných rodinách s dospělými dětmi je rozdíl poměrně malý (přibližně hodina týdně), v úplných rodinách s dětmi do 18 let už dosahuje 5,5 hodin během týdne.

Složení běžného týdne průměrného muže podle typu domácnosti, v hodinách
(n = 1 554 mužů, 2015)⁹

Zatímco některé z každodenních aktivit slouží k uspokojování potřeb či obnovování sil jednotlivců (typicky spánek či volný čas), ostatní alespoň částečně směřují k zajištění chodu domácnosti jako celku. Ve výhodnějším postavení jsou proto ty domácnosti, které mají více dospělých členů. Netýká se to jen placené práce, kde více dospělých znamená potenciálně vyšší příjem, ale také domácích prací a péče o členy domácnosti. Osamělí rodiče se tak z principu nacházejí v nevýhodné situaci, protože v jejich domácnostech chybí čas druhého dospělého.

V úplných rodinách s dětmi do 18 let představuje týdenní čas věnovaný placené práci v průměru 64 hodin¹⁰, zatímco v neúplných rodinách 30 hodin. Na osobu se tak v úplných rodinách vynakládá zhruba 17 hodin placené práce týdně, v neúplných rodinách 11 hodin. V neúplných rodinách s dětmi do 18 let zabírají domácí práce týdně přibližně 16 hodin, na osobu tedy zhruba 6 hodin, naproti tomu v úplných rodinách 27,5 hodin týdně a na osobu tedy 7 hodin. Nakonec péče o členy domácnosti (děti i dospělé) se v úplných rodinách odehrává 36 hodin týdně, na osobu pak připadá přibližně 10 hodin péče. Naproti tomu objem péče představuje zhruba 19 hodin v neúplných rodinách, v přepočtu na osobu pak necelých 7 hodin.

⁹ Z důvodu malého počtu otců-samoživitelů ve vzorku nejsou údaje pro muže z těchto domácností uvedeny.

¹⁰ Uvedené hodnoty jsou založeny na aktivitách partnerů/rodičů ve sledovaných domácnostech. Příspěvní potomků, včetně těch dospělých, není započítáno.

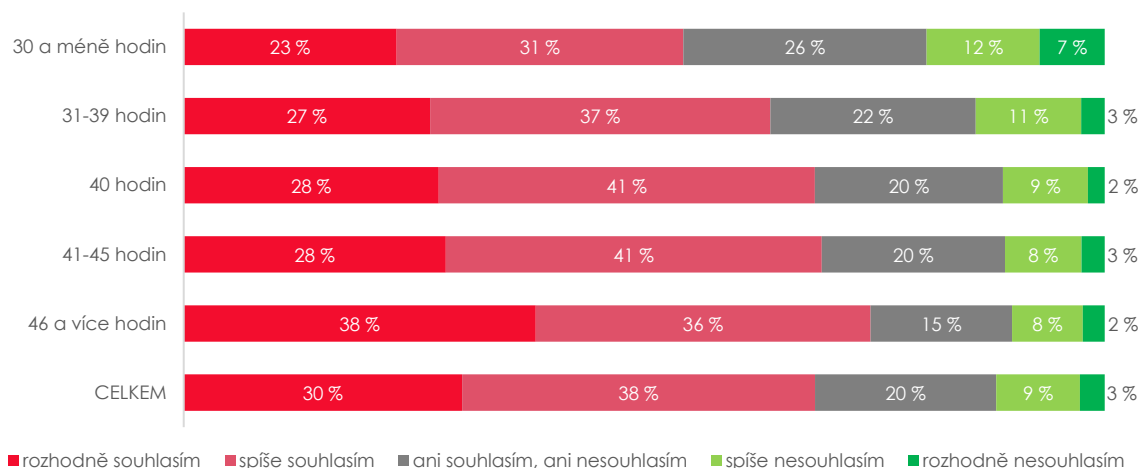
Ačkoli reálné trávení času napovídá mnohé o životních podmínkách a kvalitě života, neumožňuje samo posoudit, do jaké míry svým nositelům vyhovuje. Čemu by lidé chtěli věnovat více času? Je současný přidělený čas dostatečný?

Pravidelně nemá podle svých slov dostatek spánku téměř třetina mužů i žen ze sledovaných domácností (31 %). Skupina dospělých bez pravidelného spánku je o něco rozsáhlejší v rodinách s dětmi do 18 let a neúplných rodinách s dospělými dětmi. Pravidelný spánek zde nemá přibližně 33 % dospělých, zatímco v partnerských domácnostech a úplných rodinách s dospělými dětmi je to 27 %. Nedostatek spánku je běžnější mezi osobami s delší týdenní pracovní dobou. Pravidelně nemá dostatek spánku více než třetina (37 %) dospělých pracujících 46 a více hodin týdně a čtvrtina (25 %) lidí s 40hodinovou pracovní dobou.

Tři pětiny (60 %) dospělých by si přálo mít více času sami pro sebe. Nedostatek v této oblasti pociťují hlavně ženy, u nichž dochází také k výraznějším proměnám podle typu domácnosti. Zatímco mít více času sám pro sebe si přeje 50 % mužů z partnerských domácností a 53 % z úplných rodin, u žen je to 56 % v partnerských domácnostech, 66 % matek-samoživitelek a 70 % matek z úplných rodin s dětmi do 18 let. Přání mít více času sám(a) pro sebe se nemění s délkou pracovní doby.

Mít více času pro rodinu je naopak přání relevantnější pro muže a zároveň se u nich na rozdíl od žen mění s typem rodiny. Přání mít více času pro rodinu vyjadřuje 61 % žen z partnerských domácností a stejný počet z úplných rodin s dětmi do 18 let. Naproti tomu zatímco 60 % mužů z partnerských domácností si přeje mít více času pro rodinu, mezi otci z úplných rodin s dětmi do 18 let jsou to už tři čtvrtiny (75 %). S prodlužující se délkou týdenní pracovní doby postupně stoupá podíl dospělých přejících si mít více času pro rodinu. Při pracovní době do 30 hodin týdně vyjadřuje toto přání 54 % lidí, nad 46 hodin týdně už tři čtvrtiny (75 %).

Souhlas v výroku „Přál(a) bych si mít více času pro rodinu“ podle délky obvyklé týdenní pracovní doby (n = 2 121 osob, 2015)

Mezi muži a ženy nakonec nenajdeme rozdíl v tom, zda si přejí mít více času pro kariéru, než mají k dispozici v současnosti. Více času pro kariéru si přeje téměř třetina (30 %) mužů a žen. S typem domácnosti se výskyt tohoto přání nemění.

Děti a kvalita života

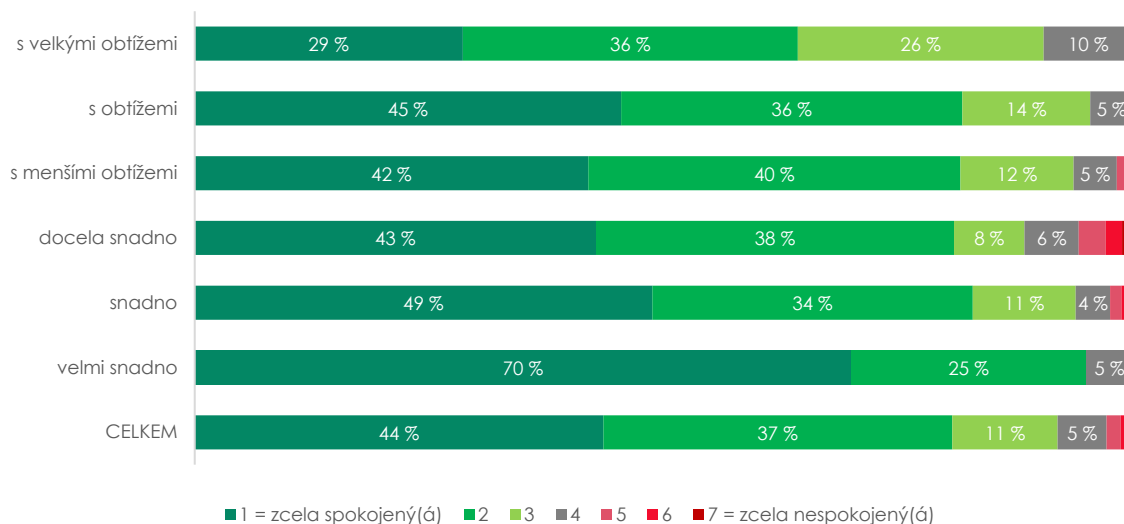
Následující text se zaměřuje na děti ve věku od 10 do 17 let, které žijí v domácnosti s jedním nebo dvěma rodiči. Dětem v tomto věku byla ve výzkumu Proměny české společnosti položena řada otázek na jejich běžný život a spokojenost.

Podobně jako dospělí je převážná většina dětí od 10 do 17 let spokojena se svým životem. Na stupnici od 1, která znamenala „zcela spokojený(á)“, až 7 značící „zcela nespokojený(á)“, odpovědělo v roce 2016 pomocí jedničky, dvojky nebo trojky 92 % dětí. Jedničku a dvojku si vybralo 81 % dětí. Na rozdíl od dospělých je však spokojenost dětí mnohem méně navázána na ekonomickou situaci domácnosti.

Zatímco u dospělých postupně roste spokojenost se zlepšující se ekonomickou situací domácnosti, u dětí jsou rozdíly méně patrné a projevují se jen v krajních skupinách – v domácnostech, které hospodaří s velkými obtížemi nebo naopak velmi snadno. Dvě třetiny (65 %) dětí z rodin, které hospodaří s velkými obtížemi, vybralo jedničku nebo dvojku, v rodinách hospodařících velmi snadno dokonce 96 %, zatímco v ostatních typech domácností to bylo přibližně 80 %. Znamky jedna až tři však už udělovaly děti v poměrně srovnatelné míře v obou druhých rodin. Děti z domácností hospodařících s velkými obtížemi častěji volí pro svoji spokojenost známku 3, zatímco děti z lépe ekonomicky postavených domácností se ve větší míře kloní ke známce 1.

Podíváme-li se na celkovou životní spokojenost dětí z úplných a neúplných rodin, najdeme mezi dětmi z úplných rodin více těch, které ji hodnotily nejvyšší známkou 1 (45 % dětí z úplných a 38 % dětí z neúplných). Znamky jedna až tři však už používaly děti z obou rodin ve srovnatelné míře. Děti z úplných a neúplných rodin jsou za stejné ekonomické situace domácnosti spokojené se životem ve srovnatelné míře. Vyšší podíl domácností hospodařících s obtížemi mezi neúplnými rodinami tedy snižuje průměrnou životní spokojenost dětí z těchto rodin.

Spokojenost dětí se životem podle hospodaření domácnosti (n = 535 dětí, 2016)

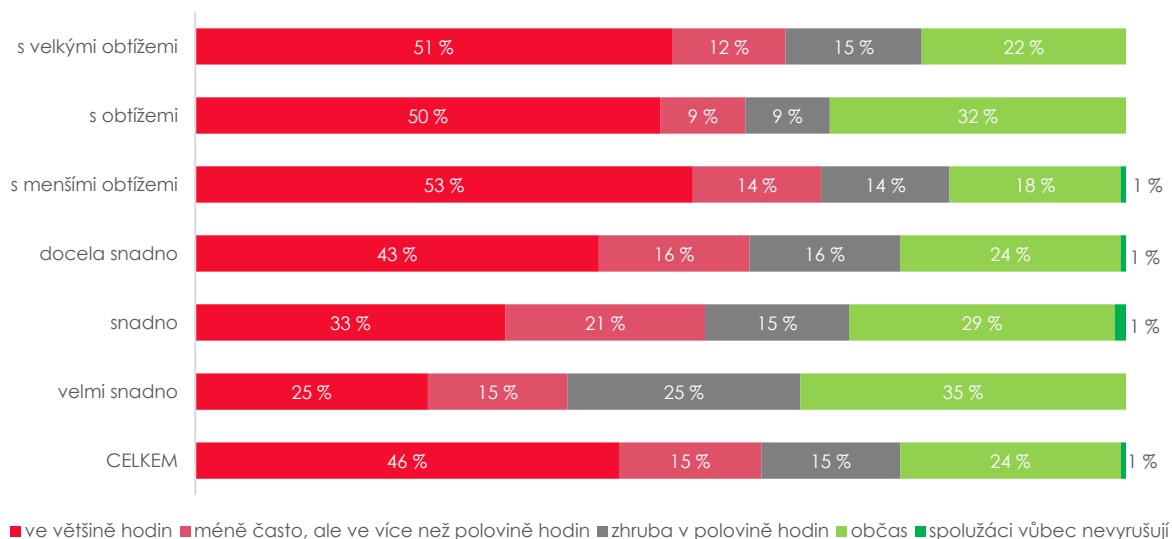
Vysoká je i spokojenost dětí s prospěchem ve škole. Na stejné stupnici od 1 do 7 ohodnotilo svoji spokojenost jedničkou až trojkou v průměru 85 % dětí. S prospěchem jsou pochopitelně spokojenější děti, které mají lepší známky. Například devět desetin (92 %) dětí, které měly na posledním vysvědčení jedničku z českého jazyka, ohodnotily svoji spokojenost s prospěchem dvěma nejvyššími známkami. U dětí s trojkou to byly tři desetiny (30 %).

Spokojenost s prospěchem je mírně vyšší mezi dětmi z rodin s oběma rodiči. Jedničkou až trojkou zde ohodnotilo svoji spokojenost s prospěchem 85 %, v neúplných rodinách 79 %. Více jedničkářů pochází zároveň z úplných rodin než z neúplných. Na posledním vysvědčení mělo jedničku z matematiky 31 % dětí z úplných a 21 % dětí z neúplných rodin a z češtiny 29 % dětí z úplných a 20 % z neúplných rodin. Děti z úplných rodin také ve větší míře tvrdí, že je pro ně důležité mít dobré známky. Velmi důležité nebo důležité jsou pro 89 % dětí žijících s dvěma rodiči a 83 % dětí žijících s jedním rodičem.

Vysoká spokojenost s prospěchem i lepší známky jsou běžnější v domácnostech v lepší ekonomické situaci. Nejvyšší spokojenost s prospěchem (na stupnici jednička nebo dvojka) uvedlo 80 % dětí z domácností, které hospodaří s velkými obtížemi, a 90 % dětí z domácností, jež se svým příjmem vycházejí velmi snadno. Podobně dosahují děti lepších známek i vyšší spokojenosti s prospěchem v rodinách tvořených rodiči s vyšším vzděláním. Pokud zohledníme rozdíly ve vzdělání rodičů a s nimi související rozdíly v prospěchu, výrazně se oslabí i rozdíly ve spokojenosti s prospěchem mezi dětmi z úplných a neúplných rodin.

Děti z úplných rodin jsou také ve větší míře spokojené se školou, kam chodí. V otázce na spokojenost se školou zvolilo jedničku až trojku 88 % dětí z úplných rodin a 76 % z neúplných. Vyšší míra spokojenosti se školou panuje na gymnáziích. Dvě nejvyšší známky daly své spokojenosti se školou tři čtvrtiny (78 %) žáků víceletých gymnázií ve věku 10 až 15 let, na základních školách dvě třetiny (67 %). Nižší spokojenost se školou převládá mezi žáky, kteří se občas škole vyhýbají, a dále mezi žáky, jejichž spolužáci často v hodinách vyrušují nebo zlobí, ale také mezi žáky, kteří alespoň občas sami v hodinách vyrušují nebo zlobí. Vyhýbání se škole i vyrušování ze strany spolužáků je méně běžné na gymnáziích. Zatímco škole se dle svých slov nikdy nevyhýbá 95 % žáků víceletých gymnázií (věk 10 až 15 let), mezi žáky základních škol je to 87 %. V polovině a více hodin vyrušují spolužáci tři čtvrtin žáků základních škol (76 %) a dvou třetin gymnazistů (66 %).

Zlobení/rušení spolužáků v hodinách podle hospodaření domácnosti (n = 536 dětí, 2016)

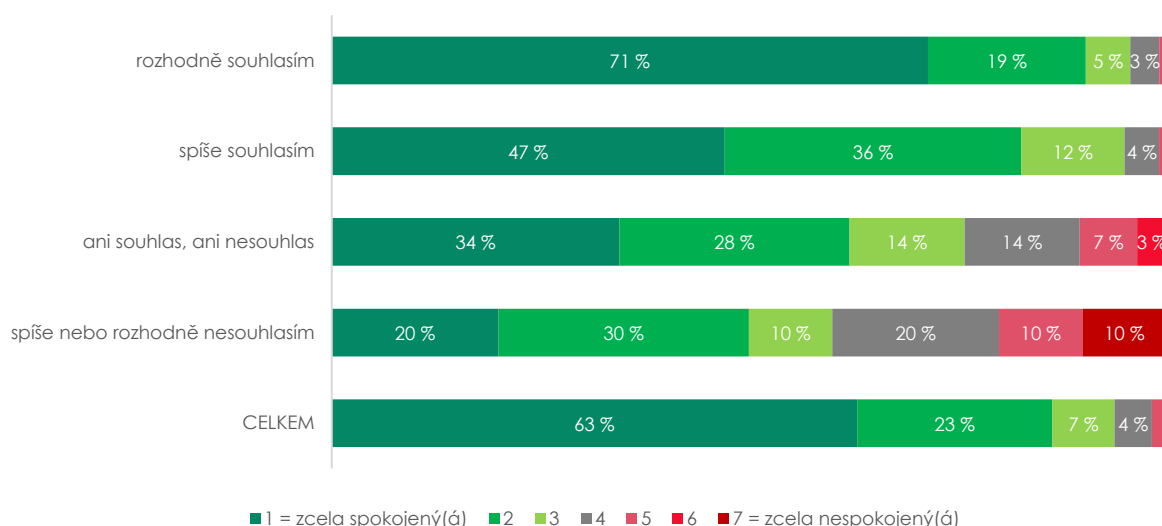
Právě děti z neúplných rodin vykazují charakteristiky spojené s nižší spokojeností se školou. Zatímco pět ze sta (5 %) dětí ve věku od 10 do 14 let žijících s jedním rodičem navštěvuje víceletá gymnázia, mezi stejně starými dětmi z úplných rodin je podíl dvojnásobný (10 %). Děti z úplných rodin tedy ve větší míře odcházejí ze základních škol na víceletá gymnázia. Podobná je situace mezi dětmi ve věku od 15 do 17 let. Na víceletá nebo 4letá gymnázia chodí téměř třetina z nich (31 %), mezi dětmi z neúplných rodin je podíl opět zhruba poloviční (14 %). Děti z neúplných rodin naopak ve větší míře navštěvují střední odborné školy (53 vs. 46 %) a výrazně častěji střední odborná učiliště (25 vs. 8 %).

Děti z neúplných rodin se ve větší míře vyhýbají škole, aniž by to měly povolené. Dle svých slov se škole nikdy nevyhýbá 82 % dětí z úplných rodin a 72 % dětí z neúplných rodin. Děti z neúplných rodin ve větší míře uvádějí, že jejich spolužáci během vyučování vyrušují či zlobí. Ve většině hodin vyrušují či zlobí spolužáci poloviny (53 %) dětí z neúplných rodin a 39 % dětí z úplných rodin. Samy děti z neúplných rodin ale také dle svých slov v hodinách vyrušují či zlobí. Nikdy nevyrušuje čtvrtina (26 %) dětí z úplných rodin a 17 % z rodin neúplných. Ačkoli spokojenost se školou opět souvisí s ekonomickou situací rodiny i vzděláním rodičů, přetrvávají v tomto případě rozdíly ve spokojenosti se školou mezi dětmi z úplných i neúplných rodin i po zohlednění těchto a dalších faktorů.

Děti z úplných rodin také vyjadřují vyšší spokojenost s rodinou. Nejvyššími dvěma známkami ohodnotilo svou spokojenost s rodinou 76 % dětí z neúplných rodin a 88 % z úplných. Spokojenost s rodinou je spjata s určitými rodičovskými praktikami. Děti jsou spokojenější tam, kde se rodiče více zajímají o jejich život, tráví s nimi čas a zároveň jim stanovují jasná pravidla a dbají na jejich dodržování. Větší podíl nejvíce spokojených dětí tak například najdeme v rodinách, kde jsou děti rozhodně přesvědčeny, že jejich rodiče dbají na dobrý prospěch, chtějí vědět, jak, kde a s kým děti tráví čas, dbají na dodržování pořádku, umí si najít čas na hraní nebo se vždy zajímají o to, jak si dítě vede ve škole. Některé z těchto pozitivních rodičovských praktik však vnímají ve větší míře děti v úplných rodinách.

Spokojenost dětí s rodinou podle souhlasu s výrokem „Rodiče se vždy zajímají o to, jak si vedu ve škole“ (n = 535 dětí, 2016)

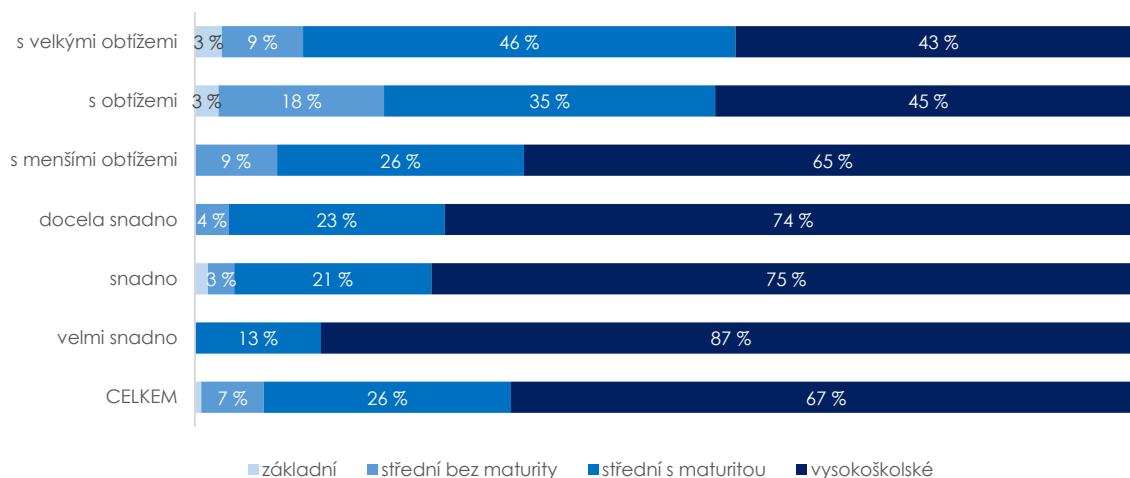
Více než devět dětí z deseti (93 %) rozhodně nebo spíše souhlasí, že jejich rodiče dbají na dobrý prospěch ve škole. Mezi dětmi z úplných a neúplných rodin v tomto není rozdíl. Podle 85 % dětí chtějí rodiče vědět o jejich trávení času a tento podíl se opět podle typu rodiny neliší. Dvě třetiny (67 %) dětí z úplných rodin říkají, že o rozhodnutí rodičů se nediskutuje, musí se poslouchat. Mezi dětmi z neúplných rodin je to 60 %. S tím, že rodiče velmi dbají na dodržování pořádku rozhodně nebo spíše souhlasí 83 % dětí, opět bez rozdílu podle typu rodiny. Více než třetina dětí (36 %) v úplných i neúplných rodinách si myslí, že toho po nich rodiče hodně chtějí. Více než polovina dětí má za to, že si jejich rodiče umí najít čas na hraní a vymyšlení zajímavých věcí – 52 % v neúplných a 57 % v úplných rodinách. Podle tří čtvrtin (74 %) dětí z úplných a šesti desetin (59 %) z neúplných rodin jim rodiče vždy vysvětlí, proč po nich něco chtějí. O to, jak si vedou ve škole, se podle dětí vždy zajímá 95 % rodičů z úplných a 90 % z neúplných rodin. Rozhodně je o zájmu rodičů přesvědčeno 72 % dětí z úplných a 61 % z neúplných rodin. Na třídní schůzky chodí pravidelně podle dětí 95 % rodičů z úplných a 87 % z neúplných rodin. Rozdíl se i zde projevuje především ve skupině dětí, které jsou o tom rozhodně přesvědčeny (81 % v úplných a 65 % v neúplných rodinách).

S rodinou jsou opět o něco méně spokojené děti z domácností, které hospodaří s velkými obtížemi a obtížemi. Znamku jedna nebo dva použilo k hodnocení své spokojenosti s rodinou 74 % dětí z domácností hospodařících s velkými obtížemi, ale přes 90 % dětí z rodin, které hospodaří snadno nebo velmi snadno. V domácnostech hospodařících s obtížemi jsou navíc o něco méně rozšířené rodičovské praktiky, které jsou příznivě spojeny se spokojeností dětí s rodinou. I pokud však zohledníme ekonomickou situaci domácnosti a rodičovské praktiky, je spokojenost dětí s rodinou stále nižší v neúplných rodinách.

Nakonec děti hodnotily také svoji spokojenost se vzhledem a kamarády, kde se na stranu spokojenosti (znamky 1 až 3) přiklonily čtyři pětiny dětí (80 %) v případě vzhledu a 95 % v případě kamarádů. Děti v úplných a neúplných rodinách jsou spokojeny se svým vzhledem a kamarády ve stejné míře.

Pro budoucí kvalitu života dětí je důležité vzdělání, které se mimo jiné promítne do životní úrovně či možnosti mít kvalifikovanou práci. Ačkoli zhruba šestina dětí ve věku od 10 do 17 let ještě neví, jakého by chtěla dosáhnout vzdělání, pomýšlí si na vysokoškolské vzdělání o něco více dětí z úplných než neúplných rodin. Z těch, které jsou už rozmyšlené, si vysokoškolské vzdělání přeje 64 % dětí z úplných a 57 % z neúplných rodin. I v tomto případě nacházíme souvislost s ekonomickou situací domácnosti. Zatímco vysokoškolské vzdělání si přejí dosáhnout čtyři desetiny (40 %) dětí z domácností, které hospodaří s obtížemi nebo s velkými obtížemi, v domácnostech hospodařících snadno nebo velmi snadno je to téměř sedm desetin (70 %). Pokud se podíváme na úplné a neúplné rodiny ve srovnatelné ekonomické situaci, rozdíly mizí. Například vysokoškolské vzdělání si přejí dosáhnout tři čtvrtiny dětí z úplných i neúplných rodin, které hospodaří docela snadno.

Vzdělání, kterého si dítě přeje dosáhnout, podle hospodaření domácnosti (n = 440 dětí, 2016)¹¹

¹¹ Děti, které zatím nemají představu, jakého vzdělání chtějí dosáhnout, jsou vynechány.

